

Univerzita Karlova v Praze

Husitská teologická fakulta

Bakalářská práce

Homofobní obtěžování a šikana na škole

Homophobic harassment and bullying in the school

Vedoucí práce

doc. Mgr. Pavlína Janošová, Ph.D.

Autor práce

Lukáš Drbohlav

Praha 2014

Anotace

Tato bakalářská práce se zabývá oblastí, která mapuje homofobní šikanu a obtěžování v třídním kolektivu na základních a středních školách. Zobrazuje ji jako psychologickou oblast, která ale interdisciplinárně přesahuje i do oblasti pedagogiky.

Cílem této práce je v teoretické části definovat různé přístupy k homosexualitě, bisexualitě a transsexualitě z pohledu psychologického a tím objasnit různé homofobní předsudky a negativní postoje u žáků k této problematice. Zaměřuje se na vymezení různých variant sexuálních orientací a její rozmanitosti ve společnosti, i s ohledem na genderové stereotypy. Dále se zabývá specifikou homofobní šikany a obtěžování, jako sociálně patologickým jevem, který se často vyskytuje v současné škole.

Výzkumná část práce má za úkol zjistit postoje žáků k osobám s neheterosexuální orientací a jejich představy o postojích vůči těmto menšinám v jejich sociálním okolí a v neposlední řadě se zabývá šikanou této minority.

Klíčová slova: Homofobie, homosexualita, gender, šikana, obtěžování, třídní kolektiv

Abstract

This bachelory work is based on area, which is mapping homophobic bullying and harassment in classes at elementary and high schools. It shows it as psychologic area, which interdisciplinary exceeds to pedagogic area.

Purpose of this work, in theoretic part, is to define different approaches for homosexuality, bisexuality, and transexuality from psychologic point, and clarify different homophobic prejudices, and negative attitude from students for this problem. It focuses at demarcation of different varieties of sexual orientation, and its diversity in society with regard to gender stereotypes. It also deals with specificity of homophobic bullying and harassment as a social pathologically phenomenon, which nowadays appears often at schools.

Investigative part of this work should determine students' attitude to humans with non-heterosexual orientation and their imaginations of attitude forward these minorities in their social surrounding. Finally, it deals with bullying of these minorities.

Keywords: Homophobia, homosexuality, gender, bullying, harassment, class group

Poděkování:

Touto cestou děkuji vedoucí mé práce doc. Mgr. Pavlíně Janošové, Ph.D. za velmi vstřícný přístup, trpělivost, cenné informace a mnoho času, který mi ochotně poskytovala po celou dobu tvorby mé bakalářské práce, ať už prostřednictvím elektronické komunikace nebo v rámci konzultačních hodin. Poděkování patří také řediteli, učitelům a žákům gymnázia Na Vítězné pláni. Zároveň děkuji své rodině a blízkým přátelům, ve kterých jsem měl plnou podporu a oni mnoho trpělivosti se mnou.

Prohlášení:

Čestně prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „*Homofobní obtěžování a šikana na škole*“ vypracoval samostatně a čerpal pouze z pramenů uvedených v seznamu literatury, který tvoří přílohu této práce. Současně dávám svolení k tomu, aby tato bakalářská práce byla použita v Ústřední knihovně Univerzity Karlovy v Praze a dále se používala ke studijním účelům.

V Praze, dne 16. 4. 2014

.....

Podpis autora

Obsah:

Úvod.....	6
-----------	---

I. TEORETICKÁ ČÁST

1	Terminologie základních pojmů.....	7
1. 1.	Homofobie.....	7
1. 2.	Homosexualita.....	8
1. 3.	Bisexualita.....	10
1. 4.	Heterosexualita.....	11
1. 5.	LGBT.....	12
1. 6.	Gender.....	13
	Předsudek.....	15
2	Šikana obecně.....	17
2. 1.	Definice a formy šikany.....	17
	Agresor.....	21
	Oběť.....	22
3	Specifika u homofobní šikany.....	25
3. 1.	Projevy homofobního obtěžování a šikany.....	29
3. 2.	Homofobní obtěžování a šikana v třídním kolektivu.....	32

II. PRAKTICKÁ ČÁST

1	Úvod do výzkumu homofobní šikany a obtěžování na SŠ.....	35
1.1.	Stanovení hypotéz praktické části práce.....	36
2	Specifikace zkoumaného vzorku.....	36
3	Metoda výzkumu.....	36
	Dotazník.....	38
4	Způsob sběru dat od respondentů.....	40
5	Prezentace a vyhodnocení výzkumu.....	41
6	Diskuze hypotéz praktické části práce.....	60
	Závěr.....	62
	Seznam použité literatury.....	65

Úvod:

Homofobní šikanu a obtěžování jako téma své bakalářské práce jsem si vybral proto, že tato problematika je v současných školách velmi málo řešena. Cílem mojí práce je porozumět tomu, jaké postoje vůči jedincům s odlišnou sexuální orientací či identitou zaujímají studenti prvních ročníků gymnázia a to jak v jejich blízkém okolí, tak u jejich spolužáků. Tuto skupinu jsem si vybral záměrně proto, že s přechodem ze základní školy na školy střední se výrazně mění vnímání žáků, co se týká sexuality v závislosti na jejich plnou sexuální zralost. Dalším aspektem je větší důraz na vnímání sexuality u sebe samých i u druhých. V procesu sebeuplatňování se předmětem jejich sexuálních zájmů stávají buď osoby opačného, nebo stejného pohlaví.

V teoretické části práce, kterou jsem rozdělil na tři hlavní kapitoly, se věnuji problematice sexuality, genderu a předsudku, protože již od uzákonění povinné školní docházky, jsme svědky nerovnosti sexuálních minorit a s ní spojené šikany na školách jak na stupni primárním, tak i sekundárním, a to především vlivem kultury a náboženství a s nimi spojených předsudků. V posledních letech je šikaně u lidí spadajících do LGBT minority věnována mnohem větší pozornost než dříve a právě touto skupinou lidí se zabývám ve své bakalářské práci. V následujících kapitolách se zabývám šikanováním osob, které se vymykají heteronormativnímu genderovému řádu na středních školách, potažmo základních školách. Lidé s různými předsudky jsou pro společnost nebezpeční, proto je více než kdy jindy důležitá informovanost a nepodceňování problematiky homofobie na školách všech stupňů.

V praktické části práce si kladu za cíl zjistit pomocí dotazníku s otevřenými otázkami, jak jsou žáci informovaní o problematice homosexuálních, bisexuálních a transsexuálních lidí a v neposlední řadě se budu zabývat šikanou těchto osob a zkoumat, jak moc je právě homofobní šikana v třídním kolektivu rozšířená. Vzorek 84 žáků, na kterém byla část mé práce stavěna, umožňuje určitou sondu a jistý výřez skutečného stavu, ve kterém se tato problematika nachází. Vedle výsledků výzkumu, bylo pro dotvoření celistvějšího obrazu zvoleného tématu nutné vycházet také z široké škály odborných publikací a internetových stránek, které se homofobní šikanou zabývají a samozřejmě uvádím i mé vlastní zkušenosti a názory, které se v obsahu práce objevují.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 Terminologie základních pojmů

1.1 Homofobie

Toto pojmenování je pojmem v současné době u nás v České republice celkem nové a můžeme se zde setkat s mnohými interpretacemi v odborné literatuře i na internetových stránkách, které se ale vesměs prolínají v zásadních aspektech, ovšem v zahraničí se toto slovo začalo užívat už okolo první světové války¹.

Pechová (2006) se zabývá jádrem a pravým smyslem homofobie jako slova, které vychází z kořene slova fobie tedy duševní poruchou, kterou se tradičně zabývá psychoanalytická literatura. Vágnerová (1999) píše o fobii, že jsou to chorobné až vtíravé strachy, které neodpovídají svou intenzitou vyvolávajícímu podnětu. Lidé si mnohdy uvědomují nesmyslnost tohoto strachu, ale vůlí tento strach nedokáží sami ovlivnit a ovládnout. „*Fobická porucha je jednou z variant neurotických potíží.*“ (Vágnerová 1999, s. 43). Pechová (2006) dále poukazuje na to, že hlavním důvodem této struktury byla domněnka, že odtažitý postoj vůči homosexuálům souvisí se svojí vlastní potlačovanou homosexualitou. Dále podotýká, že odpor proti homosexualitě souvisí s řadou faktorů, např. sociálními a kulturními. V tomto případě ovšem nelze tvrdit, že jde o typickou sociálně a psychopatologickou fobii ve smyslu specifické sociální averze.

Smetáčková (2009) vysvětluje homofobii jako strach z homosexuálních osob a homosexuality, která vede k nepřátelství, nenávisti a k pocitům odporu a může se stát základem pro odmítající, zesměšňující či ubližující chování vůči homosexuálním lidem. Podotýká zároveň obavu z osob, které se i jiným způsobem vymykají genderovému řádu, např. bisexuální a transsexuální lidé. Homofobní projev má svůj původ v genderovém uspořádání společnosti a je sociálním fenoménem.

---

¹ Pevně se uchytilo v anglickém a v posledních letech i v českém jazyce. Není zcela jasné, kdy a jak se toto slovo poprvé objevilo v psychologické terminologii, ale pravděpodobně k tomu došlo v psychoanalytickém prostředí před první světovou válkou. V soudobém významu však slovo homofobie zavedl až Američan George Weinberg, který začal toto slovo používat údajně v druhé polovině šedesátých let, přičemž ve veřejnou známost se dostalo díky jeho knize *Society and the Healthy Homosexual* z roku 1972. (Pechová 2006)

Na zahraničních serverech se můžeme setkat i s konkretizací daného tématu, kde je zajímavý kognitivní aspekt a specifika jaké vlastně homofobie může mít. „*Shrnuje všechny negativní postoje, které mohou vést k odmítnutí, a přímé nebo nepřímé diskriminaci vůči homosexuálům, lesbám, bisexuálům a transsexuálům, nebo transgender lidem nebo vůči někomu, jehož fyzický vzhled nebo chování není příliš mužské nebo ženské. Následují varianty homofobie: bi-fobie averze vůči bisexuálů a bisexuality; Gayfobie: averze vůči homosexuálům nebo mužské homosexuality; Lesbofobie: averze vůči lesbickým ženám a ženské homosexuality.*“² s tzv. „typizovanou fobií“ se u nás mnohdy nesetkáváme a výrazy jako lesbo, gay, bi – fobie mohou mnohdy lépe a jasněji rozlišit konkrétní napadenou skupinu osob.

1.2 Homosexualita

V mnoha odborných literárních pramenech se setkáme s definicí homosexuality, můžeme se ovšem potkat s tím, že některé publikace se od sebe navzájem výrazně liší, což může být dáno novými přístupy k této problematice a celkovou změnou k ní ke konci 20. století, proto je důležité kdy přesně byla definice konstruována.

Jak vůbec vzniká homosexualita? Vlivem genetických dispozic, výchovou nebo jiných vlivů? S určitostí v této oblasti ještě dosud není úplně jasno. Janošová (2008) reprodukuje výzkumy, které byly provedeny na homosexuálních mužích v USA (Hamer 1993 et al. podle Janošová, 2008) Autoři těchto výzkumů zjistili, že se jedná o odlišnou strukturu a jejich specifičnost v pásmu dlouhého raménka chromozomu X u naprosté většiny zkoumaných homosexuálů. V pozdějších výzkumech u heterosexuálů jak uvádí autorka, tyto znaky objeveny nebyly. Píše také, že výzkumy ukázali ještě další věc. V příbuzenstvu matky homosexuála většinou existoval také někdo další s neheterosexuální orientací. Dále uvádí další biologický faktor, který na sexuální orientaci může mít vliv. Vývoj jedince v prenatálním období mezi 4. až 6. měsícem těhotenství je důležitý na přísun androgenních hormonů, u dívek k nadměrnému a u chlapců k nedostatečnému přísunu a tím se vyvíjí homosexuální orientace. (Gorski, 1998 podle Janošová, 2008). Autorka píše, že mezi mnohými odborníky dodnes přetrvávají názory, že jde o vliv výchovy a to zejména do 3 roku po narození. Jde zejména o neplnění genderových rolí rodičů dítěte.

---

² URL: <http://www.homophobiaday.org/utilisateur/documents/homophobia/faq_day.pdf> [cit. 2013-11-13].

Lukšík a Supeková (2003) uvádí, že homosexualita je sexuální orientace, v které je partnerská citová i sexuální přitažlivost nasměrována na osoby stejného pohlaví. Dále se zaměřují na její vnímání z pohledu historického, jak byla společností akceptována či nikoliv. Lukšík a Supeková píše, že se na našem území vnímání homosexuality měnilo a to od 17. století, kdy se začali vytvářet ve společnosti homofobní postoje a legislativa homosexualitu trestala smrtí. V ČSSR byla homosexualita považována za trestnou do roku 1961 a do roku 1990 byla věková hranice pro styk mezi osobami stejného pohlaví posunuta na 18 let – pro heterosexuály na 15 let. Lukšík a Supeková (2003) píše, že pojem homosexualita vznikl při dlouhodobém a hlubokém studiu lidské sexuality Krafft-Ebingem a Havelockem Ellisem v devadesátých letech 19. století a toto slovo má původ v řeckém a latinském homos z řečtiny: stejný, sexus z latinského: pohlaví tj. stejno-pohlavní.

Fafejta (2004) homosexualitu specifikuje jako protiklad heterosexuality, a sice jako sexuální preferenci osob shodného pohlaví a je přesvědčen, že se s touto orientací jedinec narodí a provází ho po celý jeho život. Můžeme se setkat i s podobnou definicí z hlediska intervalu, tedy po jakou dobu tuto sexualitu jedinec přijímá. „*Homosexualitou rozumíme trvalou citovou a erotickou preferenci osob stejného pohlaví, je to celoživotní, neměnný a nezvolený stav, charakterizován tím, že jeho nositel je pohlavně přitahován a vzrušován převážně či výlučně osobami stejného pohlaví*“ (Brzek, Pondělíčková 1992 podle Janošová 2000, s. 13) na těchto definicích jasně vidíme shodu v tom, že homosexualita je trvalý a neměnný stav sexuální preference osob stejného pohlaví.

V euroatlantické oblasti se s touto tematikou pojí ještě několik důležitých aspektů a to zejména další dělení homosexuality. Selekman (2007) uvádí následující členění na gaye, týká se mužů, kteří primárně preferují sexuální / intimní / partnerské vztahy s muži. Gayové mají citové, emocionální, romantické nebo erotické preference k mužům (Stern-Ellis & Killen-Harvey, 2007 podle Selekman, 2007). Gay je odborný výraz, který je v souvislosti s homosexualitou užíván od roku 1920 (Marcus, 2005 podle Selekman, 2007). S ženami je spojen výraz lesba, která tvoří základní partnerské / sexuální a intimní vztahy s ženami. Lesbicky mají citové, emocionální, romantické nebo erotické preference k ženám (Stern-Ellis & Killen-Harvey, 2007 podle Selekman, 2007). Pojem lesbička je vyvozen z názvu řeckého ostrova Lesbos, kde v 6. století před Kristem působila žena, která psala básně, jež oslavovaly přátelství a lásku mezi ženami. Termín byl poprvé použit v souvislosti s popisováním sexuální orientace na konci 19. století (Marcus, 2005 podle Selekman, 2007). Na uvedených definicích

je zřejmé, že autoři promýšlí homosexualitu nikoliv jen prostřednictvím muže, tedy gaye, ale i žen lesbiček.

1.3 Bisexualita

Takřka nejkontroverznější sexuální orientace, která je v současné společnosti mnohými odsuzována a naopak mnohými popularizována je bisexualita. Je to orientace jedince ocitající se na hraně mezi homosexualitou a heterosexualitou.

Beňová a kol. (2007) píše, že bisexualitu můžeme označit za velice svébytnou orientaci³ a říká, že bisexualita je častější u žen než u mužů a někdy se objevuje u odborníků i ten názor, že je to výlučně záležitostí žen. Podotkněme, že za bisexuála se považuje daleko méně lidí, než za heterosexuála nebo homosexuála, proto dodnes není tento pojem zcela jasně definován a autoři se mu spíše vyhýbají. Upozorňuje dále, že v české sexuální vědě je živý názor, že celoživotně zaměření bisexuálové jsou jen záležitostí několika málo jedinců díky vlivu sexuologa a psychiatra Kurta Freunda⁴. I Brzek a Pondělíčková – Mašlová (1992) poukazují na to, že málokterý jedinec – muž nebo žena – má striktně bisexuální chování po celý život kdy stejně reagují na osoby stejného i opačného pohlaví a označují toto za velmi vzácné.

Selekman (2007) definuje bisexualitu emocionálně jako orientaci ženy nebo muže, který je citově nebo sexuálně přitahován členy opačného nebo stejného pohlaví, ale nemusí nutně záviset na stejné době. Můžeme tedy předpokládat, že jedinec je po určitou dobu přitahován osobou stejného pohlaví a to jak citově, tak sexuálně, ale na druhou stranu může být v tutéž dobu přitahován citově i sexuálně osobou opačného pohlaví. S tímto označením se setkáváme u učení S. Freuda, který bral bisexualitu jako vytěsňenou pudovou tendenci do nevědomí. V jeho pojetí ovšem bisexualita zahrnuje mnohem širší spektrum prožívání⁵.

---

³ Zhruba od osmdesátých let minulého století, bisexualita nabývá opět na významu – její svébytné existenci připouštějí i renomovaní odborníci jako Eli Coleman a Vivien Cass (Beňová a kol., 2007)

⁴ Jeho dílo ovlivnilo náhled na bisexualitu u nás zejména v 60. letech 20. století a tyto názory převládají u některých odborníků dodnes.

Freund, K. (1962): „*Homosexualita u muže*“, Praha, Státní zdravotnické nakladatelství

⁵ O bisexualitu jevila velký zájem psychoanalýza vůbec. Zejména její zakladatel S. Freud – každý jedinec má vrozené určité vlohy ženské i mužské, což se projevuje zejména vnitřním konfliktem. Sexualita druhého pohlaví je pak zatlačena do tzv. nevědomí, ovšem ne zcela. Pudové vzrušení u muže se může vynořit na povrch a toto se posléze označuje jako latentní homosexualita. U žen dochází např. k tomu, že mohou závidět mužům jejich pohlaví. (Brzek, Pondělíčková – Mašlová, 1992)

Janošová (2000) se jasně zmiňuje o tom, že se za bisexuála označuje ten jedinec, který není s to, s určitostí zjistit ke kterému pohlaví je přitahován více. Také uvádí, že „*U jedinců, kteří se otevřeně hlásí ke své bisexualitě, se většinou střídají různě dlouhá období heterosexuality a homosexuality s podobně trvajících úseky homosexuální preference, anebo trvale prožívají souběžnou erotickou náklonnost k mužům i k ženám.*“ (Janošová, 2000, s. 18 - 19) Z těchto výše uvedených definicí vyplývá, že jedinec – bisexuál se v různých životních etapách přizpůsobuje různě (může jít o náklonnost z hlediska sympatií a předností daného člověka) a svou sexuální preferenci mění i v závislosti na přijatelnosti a nepřijatelnosti svého okolí na homosexuální orientaci.

Můžeme podotknout dle (Brzka, Pondělíčkové 1992) i zajímavosti spjaté s pojmem bisexualita a tj. že většina lidí ve společnosti má vrozené sklony k bisexualitě. Můžeme k této skutečnosti dojít z hlediska vývoje dítěte, protože fyziologicky se jedinec projevuje od narození do období puberty bisexuálně. Bisexuální chování je rodinou usměrňováno a to především socializací každého jedince, který se má chovat, oblékat a vypadat dle genderového řádu⁶.

1.4 Heterosexuality

Mohli bychom říci, že heterosexuality nás všechny nějakým způsobem spoluvytváří a my se s ní identifikujeme od narození, ačkoli to tak nemusí vždy být z hlediska našich vnitřních pocitů (zejména u osob ne-heterosexuálních). Je to dáno především rodinou, protože v současné době je uzákoněné manželství pouze mezi osobami opačného pohlaví ale i převládající kulturou ve společnosti, jež je normativní (knihy pro dospělé i pro děti, filmy, televizní pořady, atd.). Manželství jako primární instituce pro výchovu dětí spolu s kulturou je tedy stěžejní pro utváření člověka z hlediska jeho hodnot, postojů a také identity.

Smetáčková (2009) definuje heterosexuality na orientaci osob opačného pohlaví. Lze v ní rozlišovat tři pole působnosti podobně jako je tomu u homosexuality a to na sexuální preferenci; sexuální vystupování včetně navazování partnerských vztahů a identitu avšak výše

---

⁶ Genderový řád je otázkou jen společenské konvence, je rozmanitý napříč kulturami a společnostmi a mění se, se společenským vývojem. Jde o arbitrární, konvenční normativy, nikoli o normativy absolutní či morální. (Janošová, ústně, 2014)

popsané oblasti nemusí být vždy v souladu. Nejdůležitější z hlediska psychologie je heterosexuální identita, ale z pohledu pospolitosti s okolím jeho sexuální vystupování.

Fafejta (2004) poukazuje na to, že heterosexualita je ve společnosti normativní. Určuje to co je správné a co není z hlediska společenských norem a zásad. Také popisuje heterosexuální identitu, která by nemohla fungovat bez homosexuální identity, protože by se pak heterosexuální nemohla vymezovat vůči té homosexuální, což jsem naznačoval výše v úvodu této kapitoly. Je zvláštní, že mnoho „heterosexuálně zaměřených lidí těžko chápe, že jsou i lidé jiní než oni – a jsou-li, vlastně by neměli být, měli by své zaměření potlačit a chovat se jako ostatní. I oni sami se přece ovládají, také oni mají touhy, které třeba nikdy nenaplní.“ (Brzek, Pondělíčková 1992, s. 7) Jenže mnoho z nich v ne-heterosexuální orientaci vidí spíše úchytku než orientaci, protože jejich touhy po osobě opačného pohlaví jsou většinovou společností akceptovány. Toto chování heterosexuálů již vykazuje známky homofobie⁷.

1. 5 LGBT (nebo GLBT)

Je mezinárodní zkratka komplexně označující osoby lesbické, gay, bisexuální a transsexuální. Jinými slovy označuje osoby homosexuálně a transsexuálně orientované nebo jinak ne-heterosexuální.

Beňová a kol. (2007) uvádí, že název používá termíny jako je „gay, lesbická, bisexuální a transgender menšina“. Uvádí dále, že tento souhrnný název je pro běžného čtenáře více srozumitelný, protože je zjednodušen. Musíme zde podotknout, že v zahraničí se užívá ještě jeden pojem shrnující tyto již zmíněné minority a to LGBTI – označuje lesbickou, gay, bisexuální, transgender a intersexuální⁸ menšinu.

Zkratka LGBT má svou historii, která sahá takřka do konce 90. let 19. století, kdy se ve společnosti začíná uvažovat o homosexualitě v psychologických, medicínských, sociálních i právních kontextech. Beňová a kol. (2007) odkazuje na jednu z prvních organizací zabývajících se homosexualitou, která měla za úkol odstranit trestnost tzv. dekriminizace homosexuálních lidí. Název této organizace byl Wiissenschaftlich-humanitäre Komitee

---

⁷ Viz. kapitola 1.1 Homofobie

⁸ Pojem intersexuál se týká toho jedince, který se narodí s anatomicky nejednoznačným (vnitřním nebo vnějším) pohlavním ústrojím. (Janošová, Fífková, 2009)

založen roku 1897 v Německu a jeho první vedoucí byl známý zakladatel moderní sexuologie Magnus Hirschfeld. V této době lze již hovořit o LGBT komunitě, neboť tito lidé začali vycházet z dosavadního utajení na veřejnost a začali pomalými kroky usilovat o svoje práva. Rád bych zde uvedl ještě historii LGBT u nás a v USA. V socialistickém Československu byla dekriminována homosexualita až v r. 1961⁹ a dlouhých 39 let na to do roku 1990 byl sexuální styk mezi osobami stejného pohlaví legalizován až od 18 let, když to heterosexuální styk byl povolen již od 15 let věku. V 90. letech se stále více lidí o této problematice v závislosti na pozvolném uvolňování poměrů po Sametové revoluci začalo diskutovat a zajímat o tuto problematiku. Stehlíková (2007) uvádí, že velkou zásluhu na sdružování LGB komunity u nás v republice mělo sdružení SOHO tj. Sdružení organizací homosexuálních občanů. Toto sdružení usilovalo o vyškrtnutí homosexuality jako nemoci a to se povedlo i na světové úrovni, kdy WHO (Světová zdravotnická organizace) vyškrtla v roce 1993 homosexualitu ze seznamu nemocí. V USA se začalo po druhé světové válce přesunovat centrum hnutí za práva sexuálních menšin z Evropy. Zejména v poslední dekádě 60. let 20. století do začátku 70. let se začalo toto hnutí postupně radikalizovat, v čemž vidím větší semknutost na jedné straně a možná i uzavřenost této komunity na druhé straně vzhledem k ostatním lidem ve společnosti.

Selekman (2007) říká, že soudobé správně užívané termíny, které popisují jedince s menšinovou sexuální orientací, jsou lesba, gay, bisexuál, transsexuál, zkratka je LGBTQ. Dále uvádí, že předtím, než tyto termíny budou definovány, je nutné rozlišit sexuální chování od sexuální preference. Dále uvádí, že při pojednávání o této terminologii musíme pamatovat na to, že zkratka LGBTQ popisuje sexuální orientaci, přičemž nedefinuje osobnost ani potenciál jednotlivce. To znamená, že sexuální orientace nepodmiňuje s nutností náš charakter a osobnost.

1.6 Gender

Smetáčková (2009) uvádí gender jako sociální pohlaví, též podmínky organizující sociální skutečnost; na této podmínce je sociální skutečnost dělena na vše, co je ryze ženské a s ženami spojováno, a naopak co je ryze mužské a jen s muži spojeno. Toto rozdělení vychází z této presumpce, že muž a žena jsou z biologického ohledu absolutně diferencovaní a z toho

---

⁹ Viz. kapitola 1.2 Homosexualita

vyplývá i jejich diferencovanost ve vystupování. Z toho vychází i genderový řád což je systém, ve kterém mají muž i žena přesně přidělené úlohy a to na ty striktně maskulinní (mužské) a na druhou stranu feminní (ženské).

Jak uvádí Smetáčková a Vlková (2005) že gender lze také chápat jako ztvárněný souhrn vystupování, charakteristických rysů, vzezření, zájmů atd., který je v konkrétní společnosti vázán na vzor muže nebo ženy. Autorky uvádí důležitou poznámku z historického hlediska gender: „*v různých historických obdobích a v různých kulturách se očekávání vůči ženám a mužům liší.*“ (Smetáčková, Vlková 2005, s. 10)

Fafejta (2004) termínem gender označuje stereotypy, které jsou přiřazovány k jednotlivým pohlavím a to zejména sociální a kulturní. Rozlišuje gender a pohlaví v jejich spojitostech. „*Gender je sociální konstrukt, který spojujeme s pohlavím. Přesto není příčinným následkem pohlaví, teoreticky lze spojitost pohlaví a genderu uvolnit. Dva lidé různého pohlaví mohou žít v různých genderech.*“ (Fafejta 2004, s. 30) Tj. v podstatě nejdůležitějším rozlišením, tedy že muž ne vždy co dělá je ryze mužské a naopak ne vždy co žena činí je ryze ženské. Ve 20. století se začali částečně tyto sociální předsudky potírat například v tom, že i žena nosí kalhoty a i muži nosí šperky apod.

Dobře definovaný gender můžeme nalézt u Oklayové (2000), která specifikuje pohlaví jako termín biologický a gender jako pojem psychologicko-kulturní. Autorka píše, že jde o dva různé pohledy na jednu a tutéž věc, když někdo patří řekněme k mužskému pohlaví, bude samozřejmě patřit k odpovídajícímu mužskému genderu. Toto tvrzení ale není pravda. Být mužem (nebo chlapcem) a ženou (dívkou) je záležitostí jak gestikulace, oblečení, povolání, sociální sítě a osobnosti, tak záležitostí podoby genitálií. Autorka dále dopodrobna popisuje vliv kultury na gender jako zásadní aspekt.

V genderu je podstatné, že vlastnosti, které si osvojují dívky a chlapci v průběhu života se s postupem času různě prolínají v průběhu zrání člověka a jeho socializací. Gender se může během společenského vývoje měnit a to co je dnes výstředností jen u žen, může být za pár let běžné u mužů a naopak.

Předsudek

Geist (2000) považuje předsudek za termín, který se používá v oblasti postojů a stereotypů. V obecné rovině se vztahuje k těm druhům obsahů vědomí, jež jsou charakteristické emočním akcentem a také nereflektivností. Je to pocit, který je obvykle negativní skupinám nebo jednotlivcům nebo věcem, který se vytváří před skutečnou skutečností nebo na ni nezaložený, je to de facto jen úsudek, ovšem předčasně utvořený – o jiných, bez postačujících důvodů (Hagedorn, 1990 podle Geist, 2000). Autor dále rozděluje předsudky na kognitivní, nekognitivní a sociální. Uvádí, že předsudek je vlastně z pohledu obsahu, vztahů a geneze kriticky neprozkoumaný, často nezdůvodnitelný racionálně nebo je to zkrátka emočně laděný úsudek a z něho vynořený názor (či postoj), vzniklý nebo hotově přejatý sociálním útvarem potažmo jedincem. Geneze předsudku probíhá většinou v následující řadě: předsudek – stereotyp – postoj.

Což se ovšem liší od definice, kterou uvádí Smetáčková (2009) která tvrdí, že je to obecný postoj k osobám nebo skupině osob, kteří mají určité společné vlastnosti nebo rysy, které jsou zpravidla pozorovatelné povrchově a na jejichž podstatě jsou spojováni. Autorka nebere ohled na vznik tohoto jevu. Od všech jedinců ve skupině se očekávají stejné vlastnosti, bez zřetelu na jejich jedinečnost. Zde už autorka nebere v potaz to, že i od skupiny vzhledem k jednotlivci se někdy očekávají určité vlastnosti. Smetáčková (2009) dále popisuje to, že k tomuto předpokladu neexistuje žádný věcně podložený argument a proto se jedná o generalizaci. Na tomto principu těchto zevšeobecňujících přístupů může docházet k poškozování některých osob, vůči nimž jsou stereotypy a předsudky kladeny a mají většinou negativní dopady. Tato definice je srovnatelná s rovinou sociálního předsudku jak uvádí Geist (2000) viz. odstavec výše.

Předsudky jak uvádí Hayesová (2013) jsou stanoviska, která jsou dopředu formovaná k nějakému předmětu a projevují se bez zřetelu na specifičnost daného předmětu. Lidé, kteří mají předsudky vůči jiným lidem, neuvažují při posuzování druhých žádná alternativní objasnění. Výsledek mezilidského hodnocení jednoho je předem určen nějakou libovolnou vlastností druhého. Z toho vyvěrají důležitá fakta k tématu homofobní šikana a obtěžování. Předsudek je kognitivní konstrukt, jenž vzniká v důsledku nedostatku informací (tedy i nevědomosti), která vede často k odsuzování toho druhého, aniž by si odsuzující uvědomoval přednosti u toho druhého.

Musíme uvést ještě jeden důležitý fakt, který se týká předsudků, které se dělí, jak píše Hayesová (2013) na negativní a pozitivní. Za pozitivní uvádí doslova, že *„někdo může například považovat všechny lidi, kteří pocházejí z téže části jako on, za přátelské.“* (Hayesová 2013, s. 121) Avšak většinou jsou předsudky čistě negativní. Už z uvedené věty, že někdo považuje přátelské lidi ze stejné části jako je on sám, nám může ukázat, že z jiných částí země ostatní lidi považuje za nepřátelské. Za dopad negativních předsudků popisuje Hayesová (2013) agresi při holocaustu za 2. světové války. V současné době koluje mezi námi všemi spousta předsudků, proto je nutné uvádět fakta a věci na pravou míru, aby nedocházelo k deziluzi.

2. Šikana obecně

Šikana je již sama o sobě velmi velký problém, ať už jsou formy jakékoliv. Můžeme se s ní setkat prakticky kdekoliv např. v práci, v zaměstnání, ve sportu, v zájmových kroužcích, ale já se zde budu zabývat především školní šikanou. Ta má zásadně negativní dopad jak na psychiku mladého člověka, tak na celkovou atmosféru ve školním prostředí. Je důležité si tuto problematiku dopředu definovat, protože za šikanu můžeme označit spoustu událostí, ale ne všechny jsou šikanou¹⁰.

K šikaně obecně zde uvedu dle Janošové a kol. (v tisku 2013) že definice „školní šikany“ vznikla v 70. letech 20 století a definoval ji ve svém díle norský psycholog Dan Olweus (1978), zabýval se agresivitou mezi školními dětmi. Dále uvádí, že v průběhu uplynulých 40 let došlo k mnohým výzkumům a šikana byla lépe pochopena a objasněna jako složitý sociálně patologický jev. Podotkneme, že ke konci 20. století, tj. v 80. a 90. letech se empirické výzkumy zabývaly především projevy tělesného násilí, které jsou charakteristické spíše pro šikanu mezi chlapci (Olweus, 2010 podle Janošová a kol., v tisku) avšak na začátku 21. století se začala více ubírat pozornost i k neméně nebezpečné nepřímé šikaně¹¹, jež může být velmi bolestivá a traumatizující (Eslea, 2010 podle Janošová a kol., v tisku).

2. 1 Definice a formy šikany

Kolář (2001) uvádí, že *„Šikana je označení pro zásadně narušené vztahy v sociální skupině, kde jedinec či několik osob opakovaně a dlouhodobě ubližují jinému člověku či skupině osob.“* Lze vidět shodu na sestavených definicích Bendl (2003) konkretizuje *„Šikana patří mezi nejzávažnější jevy v současné škole. Není to pouze záležitost spadající do pedagogiky, ale jedná se o komplexní problém psychologický, sociologický a mravní.“* Autoři tak staví roli šikanování na nebezpečný sociálně-patologický jev v současné škole. Zmiňují tak problém, s kterým se může setkat doslova každý a to nejen ve škole ale i v rodině, zaměstnání, nemocnicích, partnerských vztazích a tak dále. Já osobně bych tento jev nazval mravní rakovinou, rozlezlou v podobě metastáz do všech oblastí společenského života, potažmo do škol a školských zařízení.

---

¹⁰ Můžeme podotknout, že když dojde např. k posměchu některého žáka/žákyně, nemusí jít o šikanu, pokud jde o událost, která je ojedinělá.

¹¹ Viz. rozdělení níže na přímou a nepřímou (zjevnou a skrytou) šikanu.

Definice šikanování jsou různé. Janošová a kol. (v tisku) poukazuje na výzkumy zaměřené na šikanu a jejich nejednoznačný konsenzus v té otázce, jaké konkrétní behaviorální projevy a v jakém kontextu se považují za šikanu (např. Cornell, Bandyopadhyay, 2010 podle Janošová a kol., v tisku). „*Pojem šikana a její lingvistické ekvivalenty obsahují v různých jazycích rozmanité významové konotace*“ (Smith et al., 2002; Hopkins et al., 2013 podle Janošová a kol., v tisku). Říčan a Janošová (2010) poukazují při definování na to, že pojem šikany jako výraz z francouzského slova „chicane“ což v překladu znamená „týrání, pronásledování, sužování, zlomyslné obtěžování a lpění na liteře předpisů.“ Druhá definice poukazuje i na šikanu v kontextu pracovních institucí a úřadů, dále na mobbing, se týká šikany nadřízených vůči podřízeným, kteří trvají na mnohdy zbytečně upjatých dodržování nesmyslných zásad a tím „trestají“ své zaměstnance v jednom případě a občany v případě druhém.

Říčan a Janošová (2010) uvádějí, že šikana je záměrné ubližování a ohrožování někoho, kdo se nedovede nebo nemůže bránit. Zpravidla mluvíme o šikaně jako o jevu projevujícím se jednáním ze strany agresora opakovaně, v závažnějších případech můžeme označit za šikanu i jednorázové jednání agresora s výhrůžkou opakování. Jedná se o agresivitu mezi těmi, kteří jsou ve stejném postavení, mezi žáky nebo studenty ve škole, mezi spolupracovníky na pracovišti, mezi sportovci ve sportovním oddíle apod. Mezi obětí a agresorem je nesouměrný (asymetrický) vztah moci, což je velmi složitý důsledek šikany, z jedné strany oběť ví, kdo ji napadá, má z něj strach a je zcela závislá na jeho prostopášnostech. K upřesnění je nutno dodat dvě varianty, které nám pomohou rozlišit definici šikany.

Velmi výstižný je článek o šikaně Janošová a kol. (v tisku) kde je poukázáno na to, že v laické představě je šikana doposud vázána spíše na svou „tradiční“ přímou podobu. Dvanácti až šestnáctiletí žáci považují za šikanu spíš její přímé formy než nepřímé (Maunder, Harrop, Tattersall, 2010 podle Janošová a kol., v tisku). To je ovšem v protikladu s tím, že nepřímá forma šikany se vyskytuje mnohem častěji než forma přímé šikany (Olweus, 2010 podle Janošová a kol., v tisku). Klinický pohled na šikanu se navíc proměňuje i s věkem – s dospíváním ubývá fyzických podob ve prospěch psychických (srov. Björkvist, Lagerpetz, Kaukainen, 1992 podle Janošová a kol., v tisku). Jak školní léta běží, tak se postupně zpřesňuje pochopení samotného pojetí. Předškolní děti a mladší školáci ji na rozdíl od dětí

středního školního věku nedokáží odlišit od běžných fyzických kolizí (Smith, Levan, 1995 podle Janošová a kol., v tisku) a teprve dospívající si s ní spojují i sociální exkluzi (Smith et al., 2002 podle Janošová a kol., v tisku). Z diagnostického a výzkumného ohledu se tak jeví porovnávání výskytu šikany mezi žáky různého věku sporné.

Dělíme ji tedy na přímou a nepřímou. Přímá šikana je velmi různorodá, založena především na „*násilí všeho druhu: působení bolesti bitím, kopáním, bodáním, pálením atd., ponižující tělesná manipulace obnažováním, nucením sníst nebo vypít něco odporného, poškozování a brání osobních věcí, oblečení, školních potřeb, jídla, peněz atd., tedy chování, jež zákon označuje a trestá jako loupež; ve slovním napadání nadávkami, posměchem, urážením postiženého a jeho rodiny; v zotročování, kdy je postižený hrozbami nebo bitím donucen konat něco ponižujícího nebo zakázaného, např. posluhovat svým „pánům“, ukrást pro ně něco v obchodě, nebo dokonce pro jejich zábavu zkopat jiného žáka.*“ (Říčan, Janošová 2010, s. 21-22) u přímé šikany je daleko nebezpečnější riziko vážného úrazu vlivem fyzických napadení a je zároveň i obrovskou psychickou trýzní oběti. Nepřímá šikana se zakládá na sociální izolaci spolužáka ve škole potažmo ve třídě. Se spolužákem se nevede žádná diskuze, ostatní se mu vyhýbají, dělají za jeho zády různé posměšky, z činností skupiny je předem vyloučen. Do této kategorie můžeme zahrnout i kyberšikanu, v níž útočník využívá pro nepřímé projevy agrese IC prostředky. Jak říká Říčan a Janošová (2010) tato šikana je velmi často používána mezi šikanujícími dívkami a je mnohdy trýznivější než přímá šikana. Dítě jako nástroje zpět se začleňující mezi ostatní používá různé metody zavděčením se, aby projevilo vzájemnost s ostatními, ale toto často vede k ještě se zhoršující situaci napadeného dítěte. Přímá i nepřímá šikana se velmi často prolínají.

Šikana má mnoho variant a podob. Jak specifikuje Bendl (2003) jedním z mnoha dělítek k odlišení druhu šikany představuje tzv. „viditelnost“ šikany. Dle tohoto kritéria rozdělujeme dále šikanu na zjevnou a skrytou. Skrytá (tj. nepřímá) se týká vyloučení oběti ze strany vrstevníků a především její úplnou sociální izolací¹². Zjevná (tj. přímá) přejímá podobu fyzických trestů, násilí, ponižování (bití, kopání, uzavírání do prostor), ale i psychického ponižování a vydírání (sociální vyloučení, nadávky, nářázky, posměšky, vynucování si poslušnosti, nucení ke svlékání), dále akce zaměřené na hmotný majetek oběti

---

¹² V zahraniční literatuře se vyskytuje pojem „social exclusion“, který ovšem neznamená vždy šikanu. (Janošová, ústně, 2014)

jako je, krádež kapesného, sešitů, svačín, úmyslné poškození oděvu, ničení školních pomůcek aj.

Říčan (1995) poznamenává, že projevy bývají někdy podotknuty rasismem a jindy sexuálním obtěžováním. Bylo zjištěno, že cca v 60 procentech situací, kdy je šikanována dívka, je agresor chlapec nebo skupina chlapců (Říčan 1995). Autor dále uvádí to, že žádný konkrétní výzkum sice neukazuje, že agresor, nebo agresori se předem chystají na profesní dráhu „sexuálních delikventů“, ale skutečnosti dokazují, že u těchto chlapců existuje vyšší pravděpodobnost budoucího násilnického chování vůči svým partnerkám. Výskyt situací, kdy šikanují dívky chlapce, jsou spíše vzácné a mohou se objevovat na přelomu prvního a druhého stupně ZŠ, kdy dívky s ohledem na svojí psychickou i fyzickou převahu v tomto věku, se dostávají do asymetrického postavení vůči chlapcům a svého postavení zneužijí. Chlapci v takovéto situaci mohou být zaskočeni a nemusí se útokům bránit, protože jim to nedovoluje jejich společenské postavení – tím mám na mysli, že „přece nebudou mlátit slabší dívky, protože je to neslušné“. Navíc by byli možná mnohdy bráni pedagogy spíše jako agresori než jako oběti, což je předsudek, který vychází z kulturních představ o slabých ženách a silných mužích¹³. Nesmíme ale opomenout ještě jednu skupinku šikanujících složenou z obou pohlaví.

Spousta žáků se stane k různým formám šikany po čase rezignující a neuplatňuje žádnou formu sebeobrany. Z jejich pohledu by se to občas mohlo jevit jako vysvobození, opak je ale pravdou. „Šikanování nabývá často charakteru skupinové činnosti a má některé „dětské“ rysy organizovaného zločinu. Beztrestné páchání násilí a porušování trestního zákona ve velkém měřítku poškozuje charakter většiny členů skupiny.“ (Kolář 2001, s. 23) Nejenže osoba šikanovaná, která zavčas nezavolá o pomoc, se nechává ponížovat různými formami útoku proti své osobě, navíc neúmyslně podporuje agresora, aby beztrestně páchal další a další násilí na svých nejbližších. Konkrétní příklady můžeme najít u Bendla (2003) kdy oběť „nechá po sobě házet věci, plivat na sebe“ nedobrovolně ze sebe nechá udělat služku ve prospěch agresora „píše za něho úkoly; nosí mu svačinu, tašku atd.“ Můžeme zde vidět, že oběť je příliš slabá na jakýkoliv vzdor a naopak agresor dost silný na to, aby si zcela podmanil svou oběť. Na první pohled je tedy vše v pořádku, protože osoba šikanovaná nevyhledává pomoc, tzv. to neřeší, avšak může to mít dlouhodobé negativní následky. Síla na straně agresorů se postupně zvětšuje, aby si podmanili ostatní (případně jen jednu oběť), může se

---

¹³ Viz. poznámka pod čarou č. 19 této práce.

vymknout kontrole i pedagogických pracovníkům. Tím chci naznačit, že bez zásahu někoho druhého z vnějšku, se agresor stává časem čím dál víc nebezpečnější pro své okolí a možná se k němu i někdo přidá, protože nepotrestané násilí je zástupným zpevňováním chápáno jako výhodná strategie i přihlížejícími.

Agresor

Nejprve je tedy nutné si upřesnit, co je agrese. Říčan a Janošová (2010) uvádějí, že je to „napadení“, které se používá často v politice, například okupace jednoho státu druhým. Obdobně může člověka přepadnout nějaká šelma či agrese v podobě bacilů nebo viru v těle, s kterým se musíme „utkat“. Dále rozlišují agresi na vnitrodruhovou, tj. na příslušníky stejného druhu. Sem řadíme třeba souboje lvů o moc ve smečce nebo rvačka mezi hyenami o kus masa, u lidí např. loupežné přepadení apod.

O agresorovi píše Fieldová (2007) jako o dítěti, které se s psychopatickými sklony může narodit, ale spíše se přiklání k tomu, že dítě se různému násilnictví a agresi učí od svých předloh a to ať už doma či ve škole. Doma se agresor může setkat s dysfunkční, nešťastnou nebo neúplnou rodinou, v nichž není lásky, přijetí a dokonce ani úcty. Uvádí, že v mnohých případech se i oni sami vyskytly v situaci, kdy byli bití, šikanováni a uráženi od členů své rodiny nebo od vrstevníků ve škole. *„Naučili se tak, že šikanovat je v pořádku, protože rodiče neočekávají, že budou projevovat soucit s ostatními.“* (Fieldová 2007, s. 60) V této situaci se těžko mohli naučit milovat sama sebe, ostatní nebo dokonce postižené, odlišné a nadané lidi ve svém okolí. Důsledkem může být, že se z nich stávají v pozdějším věku rasističtí, netolerantní, šovinističtí, homofobní nebo jinak diskriminující dospělí. Bohužel tyto odsouzeníhodné vzorce chování mohou předávat i svým dětem.

Bendl (2003) definuje jako agresora někoho, kdo je disharmonickou osobností. Podobně jako Fieldová (2007) staví útočníka do role jedince, zasaženého dysfunkčním prostředím v rodině. Matka, otec nebo společně často fyzicky napadají své dítě a to jak tělesně, tak psychicky. Je známo, že dítě se učí nápodobou. Dítě se tedy v rodině naučí, že chovat agresivně je zcela správné a pokládá to za jediné východisko z „konfliktní situace“. Podotkneme ještě důležitou věc a tj., že v rodinách, kde je uplatňována takto autoritativní nebo brutální výchova není postiženo v případě mnohočetnosti dětí jen jedno, ale často všechny děti. *„Někdy může nedostatek tělesné síly agresor vyvažovat inteligencí spojenou*

s bezohledností a krutostí. K charakteristickým psychickým vlastnostem agresorů patří touha dominovat, nedostatek empatie a zakrnělé svědomí.,, (Vavrečková 2000 podle Bendl 2003, s. 44)

Podíváme-li se ještě na důležitý faktor, co se sociálně ekonomického statusu rodiny agresorů týče, zjistíme u Říčana (1995) že starší skandinávské výzkumy uvádějí, že na socioekonomickém statusu nesejde, takže nelze říci, že by u dětí z vyšší nebo nižší sociální vrstvy hrozilo větší riziko, že budou šikanovat. V USA a Velké Británii, kde můžeme vidět ještě rozevřenější nůžky mezi chudšími a movitějšími lidmi se však více ukazuje to, že na sociální vrstvě záleží. Nižší sociálně ekonomický status rodiny a šikana jsou spolu do určité míry spojeny. Roli hraje i to, že v nižších sociálních vrstvách je vůči agresi podstatně vyšší práh tolerance (agrese je tedy normou i mezi vrstevníky ve čtvrti, v níž žijí), tyto děti pak nemají pocit, že by někomu něco dělaly (Kolář, 2001). Zkušenosti mnohých českých pedagogů tomuto trendu odpovídají. Říčan (1995) vysvětluje věrohodně zdůvodňovaný názor našich pedagogů, že řada dětských agresorů pochází z bohatých vrstev podnikatelských „elit“, kteří svoje děti rozmazlují často astronomickým kapesným. Jejich rodiče sami mnohdy nepoctivě nebo nahodile nabyli svůj majetek, tudíž se dětem nevěnují a „kupují si je“, rozhodně se u našich zbohatlíků neobjevuje korelace s intelektovou a morální úrovní či se sociálním cítěním, které bývalo kdysi patrné u šlechty.

Oběť

V této části je třeba si podrobněji říci, kdo se stává obětí šikany, zda je tato oběť zcela náhodná nebo jestli je možné, že tato osoba má nějaké specifické charakterové a jiné vlastnosti. Dle Říčana (1995) může být obětí šikany prakticky kdokoliv. Takřka největší riziko jak píše Říčan je u „nováčků“, kteří přicházejí do nového kolektivu spolužáků a začínají se začleňovat mezi ostatní. Velké riziko hrozí též těm, kteří se určitým způsobem „vymykají normálu“ a jsou „jiní“ než ostatní. Uvádí, že není vzácností oběť, která je šikanována z důvodů svých předností v určitých dovednostech – tzv. „mis-fit effect“¹⁴. Další

---

¹⁴ „mis-fit“ efekt znamená odlišnost oběma směry, pozitivně i negativně. Negativní mis-fit effect prožívá třeba hloupější dítě mezi spolužáky na gymnáziu; pozitivní variantou mis-fit je naopak např. inteligentní a motivovaný učeň mezi většinou flákačů ze SOU - i on kvůli své odlišnosti od většiny je v riziku, že to „jakožto šprt“ od ostatních odskáče. (Janošová, 2014, ústně)

mohou být odsuzováni na základě fyzického, mentálního postižení, žáky s ADHD¹⁵, ADD¹⁶, s rasovými odlišnostmi, nebo se nechovají podle heteronormativního gendrovému řádu¹⁷.

Je nutností specifickěji popsat, jaké různé příčiny mohou zavinit šikanu a kdo je tím vinen. Jak píše Říčan a Janošová (2010) šikana obecně je neomluvitelná a vina je vždy na straně agresora, nikoli oběti. Autoři mluví o tom, že šikany přibývá z důvodu větší agresivity u dětí na jedné straně a na straně druhé přibývá dětí, *„jež jsou rizikové v důsledku svého chování a svých duševních vlastností, daných hlavně rodinnou výchovou“*. (Říčan, Janošová 2010, s. 59)

Fieldová (2007) mluví o poznatku Dana Olweuse, který je přesvědčen, že mnohé oběti pocházejí z velice ochranných rodin. Jsou to žáci velice senzitivní - často jsou to také ti, kteří nedovedou skrýt své emoce - úzkost a strach, takže si na nich kruťasové tzv. smlsnou. Jsou opatrné a mají citově spíše blíže k matce než k otci. Matka v této rodině pečuje o dítě jako v „bavlnce“. V jiných případech mohou děti pocházet z milujících, ale uzavřených a tichých rodin, v nichž vážne komunikace a dítě si tak nemůže osvojit své chování v „krizových situacích“. Fieldová dále zmiňuje rodiny, v nichž vládne panovačnost, přílišné tradice nebo nejistota ze strany rodičů v tom ohledu, že nedovedou pochopit odlišný názor a zřejmě se do svého dítěte ani nedokážou vcítit. Další specifický druh rodiny může přenášet svou vlastní agresi na dítě a to je pak samo agresivní nebo rodiny, které se s agresivitou v minulosti potkaly (nebo stále potkávají) a přenáší své pocity a beznaděj na své děti. Oběti, které se setkávají s šikanou, o ní mnohdy nechtějí mluvit. Mohou se domnívat, že jejich trápení je nesrovnatelné s trápením rodičů ohledně financí, zdraví a mnohých dalších rodinných problémů, a tak se o ní prakticky nezmiňují svým známým, ani svým rodičům. Zejména u kluků, je ale ve hře hodně často taky stud - jako by i oni sami selhali, když si šikanu „nechali líbit“. Taky to něco vypovídá o neoblíbenosti mezi vrstevníky, což je taky zátěž z hlediska udržení sebeúcty šikanovaného dítěte. V tom případě se jim však nedostane pomoci, kterou potřebují a dítě se tak stane pro agresora snadným terčem pro pokračování v šikaně.

---

¹⁵ ADHD – attention deficit hyperaktivity disorder, neboli porucha pozornosti spojená s hyperaktivitou. Dle Vágnerové (1999) jde o narušení aktivační úrovně hyperaktivitou, která je kombinována s poruchou pozornosti. U tohoto syndromu je typická slabá pozornost dítěte i jeho unavitelnost. Dítě je neschopné se dlouho a kvalitně soustředit na určitou věc (např. na učení).

¹⁶ ADD – attention deficit disorder, neboli porucha pozornosti. Stejně jako u ADHD jde o poruchu pozornosti dítěte, ale není spojená s hyperaktivitou.

¹⁷ Viz poznámka pod čarou č. 2, této specifické šikaně je věnována další kapitola této práce.

U oběti se slabou tělesnou zdatností, jak píše Říčan a Janošová (2010) je riziko poněkud větší, zejména pokud jde o chlapce a to na prvním stupni základní školy (na druhém stupni jde zejména o převahu sociální – tj. vliv, oblibu a moc ve skupině). Je pochopitelné, že se záminkou k šikaně může stát celkem cokoli, např. obezita, nápadně obarvené vlasy, brýle, rovnátka a prakticky vše ostatní, co se zevnějšku, a nejen jeho týká, jde totiž o záminku nebo základní motiv, který bývá často neuvědomovaný. Musíme brát v potaz, že se svým „handicapem“ nemusí být samo dítě spokojeno a mnohdy v souvislosti s tím trpí samo se sebou „mindráky“ což má za následky psychické poruchy a pocit méněcennosti. *„Dětský kolektiv bývá často krutý někdy prostě i pro nedostatek empatie.“* (Říčan, Janošová 2010, s. 59) Dalším terčem může být rasová odlišnost, se kterou se oběť narodí a nemůže jí změnit. Zde může hrát roli barva pleti, šikmé oči a podobně. Žáci dávají obětem z minoritních řad najevo, že jsou „jiní“ než oni a tím jsou „divní“. Oběť, která vyrůstala v rodině, kde byli všichni „stejní“ se cítí mnohdy zoufale, protože si uvědomuje svoji „jinakost“ a nemůže jí změnit. V této oblasti dle mého názoru můžeme být trochu optimističtí. Šikany může neustále ubývat, protože do naší země přicházejí neustále různí lidé z celého světa a tím se odlišnost mezi lidmi může potírat. Autoři dále uvádějí jako terč šikany neurotické dítě, které se chová ustrašeně, v kolektivu bývá izolované, plaché a tiché. Tento typ oběti je velice zranitelný, takže jakákoli kritika jak ze strany učitele, tak od dětí ho zraní, celé se roztřese. Dítě v dětském kolektivu je velice přitažlivým lákadlem pro agresivní jedince.

Je ještě jeden případ oběti, který je tak trochu zvláštností. Jedná se o oběť a agresora zároveň. Říčan a Janošová (2010) uvádějí, že jde o jedince, kteří sami šikanují po boku agresora a tím si chtějí před „zvlčelou“ třídou kompenzovat nedostatek svého „raubířství“ a „šplhají“ si před třídou. Dítě, které může mít nadprůměrné výsledky, může začít lenořit, zapomínat a zvlčet, aby nebudilo pozornost agresorů, a samo posléze začíná šikanovat ostatní. Tyto děti jsou ve třídě většinou velmi neoblíbení a tomu odpovídá i jejich špatná sociální prognóza.

3. Specifika homofobní šikany

Jednou z nebezpečných tváří šikany je i její homofobní varianta. Lidé, kteří nejsou podle heteronormativního genderového řádu dostatečně feminní nebo maskulinní se mohou snadno stát terčem útoku či posměchu a to jak slovního, tak fyzického a přitom ani nemusí jít o osoby s neheterosexuální orientací. Kimmel (1997) popisuje vznik homofobie, která vyplývá ze snahy o potlačení touhy k jiným mužům a snahy o očištění vtahů s ženami a dětmi, aby dotyčného, který tento postoj zastává, nikdy nikdo nemohl označit za homosexuála. Můžeme se setkat i s jinou definicí, která popisuje vnější projevy, nikoliv hledisko postojů této specifické šikany. *„Homofobní šikana představuje dlouhodobé a opakované verbální či fyzické ubližování člověku z důvodu, že není heterosexuální, nebo z důvodu, že se chová či vypadá odlišně, a je proto za gaye či lesbu označován. Homofobní obtěžování a šikana mají původ v heteronormativitě genderového řádu, který staví homosexuální, bisexuální a transsexuální lidi do asymetrického postavení vůči heterosexuálním lidem.“* (Smetáčková 2009, s. 17) Ten bere v potaz i to, že homofobie může být namířena i proti ženám.

Vezmeme-li v potaz člověka s homosexuální, bisexuální i transsexuální orientací, jenž je opakovaně napadán svými spolužáky různými posměšky („Ty si buzerant; je teplej jak radiátor; otevřete ty okna, je tu např. Marek; koukni se na ní, jak vypadá, ona je snad chlap!“) můžou mu takovéto narážky způsobit i vážné problémy. Co se člověku, jenž je napadán za svou orientaci, může honit hlavou, když je na něj útočeno verbálně? Jeho myšlenky a pocity mohou být různé, protože dochází k frustraci potřeby jeho bezpečí zejména v případě napadání žáka od vícero lidí a absenci přátelských vazeb i potřeby přijetí v kolektivu. Dle mého názoru se nemůže cítit v kolektivu jako rovnocenný partner svých spolužáků, má problémy s vyjadřováním se před třídou, protože se bojí, že řekne opět něco, co se stane záminkou pro jeho další ubližování. V nejhorším případě může mít pocit neúcty k sobě samému, vyhýbá se kolektivu – častější absence (sem zahrňme i záškoláctví), je více nemocný, můžou se objevit i úzkosti nebo deprese a v krajní situaci i sebedestruktivní tendence. Šikanované dítě nebude mít pravděpodobně dobré podmínky pro výuku, nejspíše se bude hůře soustředit ale bude mít i sníženou zvědavost. Nebude mít nutkání projevit, že něco ví, protože je zatlačeno do pozice „hlavně nebýt vidět“. V takovém případě je především nutná intervence pedagoga nebo psychologa. *„Některé z těchto dětí a především mnohé dospívající mohou silně zúzkostňovat například hodiny tělesné výchovy nebo návštěva*

plaveckého bazénu. V případě rizika viktimizace ze strany spolužáků by měli pedagogové v této souvislosti promýšlet i další potenciálně rizikové situace a podle potřeby je bezodkladně řešit. Jedná se například o zajištění bezpečí těmto (a ostatním) dětem ve školních vstupních a tělocvičných šatnách, v prostorách školních toalet, dále o vícedenní výlety a výjezdové kurzy se společným noclehem. Prevence se zde v zásadě neliší od prevence jakékoli školní šikany.“ (Janošová, Fifková 2009, s. 7.) Důležitým úkolem pedagoga je tedy chránit žáky se specifickou pohlavní identitou, zde se tedy mluvím zejména o transsexuálních jedincích, kteří to mají z mého pohledu vůbec nejtěžší v kolektivu spolužáků i ve společnosti, která stále není touto problematikou zcela obeznámena. V tomto ohledu lze upozornit i na to, že sám pedagog se musí v LGBT¹⁸ problematice orientovat, aby žákům dokázal pomoci. Z této šikany vyplývá i emoční vyčerpání, když se žák pořád kontroluje i riziko narušení sociálního vývoje – nedůvěra vůči ostatním, sociální plachost apod., protože si tyto vzorce často přenáší i do jiných sociálních prostředí. Protektivní činitel je blízký kamarád ve třídě nebo dobré vztahy a přijetí jinou skupinou vrstevníků (třeba v zájmovém kroužku apod.)

Smetáčková (2009) ve zkratce říká, že homofobie často vede k tzv. homofobnímu obtěžování či šikaně. Homofobní obtěžování tedy můžeme chápat jako rozsáhlejší pojetí než je tomu u homofobní šikany. K šikaně dochází výhradně v kolektivu osob, které jsou si formálně rovni, zatímco k obtěžování může docházet i mezi lidmi v různých pozicích v rámci hierarchie (nadřazený – podřazený, vyučující – studující).

Každé šikanování je jiné. Berme v potaz, že tento jev není typický jen pro skupinu žáků a studentů ze základních a středních škol, ale nachází se i mezi dospělými na pracovištích, úřadech apod. Například Kolář uvádí, že „*kořeny problémů a mechanismus jsou však stejné jako mezi dospělými.*“ a dodává: „*rozdíly můžeme vidět pouze na vnější úrovni.*“ (Kolář 2001, 47 s.) Diference vidím v síle agresorů. Zatímco u mladistvých může být projevená síla a nenávist vůči jiné osobě velice silná a dává mu to svým způsobem „sežrat“, u dospělých se výstupy obvykle mírní a ovládají. Šikanování to ale zkrátka je.

Sexualita a její podtext je pro mnohé nepříjemné téma k diskuzi a sdílení, kterého se neradi dotýkají, ať už ve škole nebo mezi svými nejbližšími. Pro žáky, kteří neprošli tzv.

---

¹⁸ Viz. kapitola 1.5 LGBT

coming-outem¹⁹, může být toto téma stresující. Když si ale jedinec, kterého se toto týká, může s někým důvěryhodným o svých problémech promluvit, může konečně přijít na to, kým vlastně je. Názory na sexuální orientaci, jsou dle mého názoru velice závislé na věku dotazovaných a nemůžeme očekávat, že na LGBT problematiku bude mít stejný názor třináctiletý chlapec a sedmnáctiletá dívka. Ale jak jsem se sám přesvědčil, i věkově stejně staří lidé mohou mít velice odlišné názory. Také lze očekávat určité zvláštnosti „*nejenom vzhledem k věku, ale i ve vztahu k pohlaví a prostředí.*“ (Kolář 2001, 48 s.) Je známo, že dívky dospívají dříve a to může být předpoklad pro jejich větší toleranci, co se sexuality týče, ale může zde jít i o něco jiného²⁰. Kolář (2001) v souvislosti s šikanou u dívek mluví o tom, že výskyt tohoto jevu není až tak častý jako u chlapců. Uvádí i výzkumy, které byly provedeny ve Skandinávii a u nás. Z těchto výzkumů však vyplývá, že dívky v ČR se šikanují třikrát častěji, než dívky v Norsku a Švédsku, (Olweus, 1993, podle Koláře 2001) což ale souvisí s tím, že začal být podrobněji sledován i výskyt nepřímé šikany (také děti jsou v prevenci více vedeny k tomu, aby za šikanu považovaly i tyto percepčně nenápadné formy). šikanou u dívek, kde v současné době rozdíl takřka mizí. Kolář operacionalizoval konstrukt šikany úplně jinak než Olweus. Její opakovaný výskyt sledoval v mnohem delší časové perspektivě, což její prevalenci výrazně navýšilo (Janošová, ústně). Uvádím zde jeden příklad z prostředí základní školy, který ale může být typický i pro středoškolské žáčky: – „*Dívky se při převlékání na tělocvik baví o starších spolužačkách z 9. třídy, které měly hodinu před nimi a s nimiž se v šatně střídaly. Jednu z nich posléze s despektem komentují: „Ona si snad ani neholí nohy. Není divná?“ – „Je, možná je to lesba.*“ (Smetáčková, I. 2009, 12 s.) V tomto případě se spíše jedná o tlak společnosti, protože není zcela jasné, jestli jde o dívku s homosexuálním prožíváním, nebo jde „pouze“ o homofobně laděné narážky na její osobu.

„*Šikanují jak dívky, tak chlapci, i když u těchto dvou skupin se poněkud liší forma šikany.*“ (Bendl, S. 2003, 45 s.) V souvislosti s homofobní šikanou u chlapců uvádím jeden zajímavý a tvrdím si říct i často se vyskytující příběh z literatury: „*9. A – Děti stojí frontu na oběd. V zadní části dojde ke strkanici, která způsobí řetězovou reakci. Děti ztrácejí rovnováhu*

---

¹⁹ Coming out – pro sebe a pro druhé, je složitý proces pozvolného uvědomování si své homosexuální orientace nejen sám sobě, ale i mezi ostatními. (Baker 2003 in Selekman 2007) Jako první přichází na řadu pocit, že je něco jinak, že se člověk liší, že prostě něco není v pořádku. Jak uvádí Selekman (2007) jejich myšlení se postupně odvíjí od „myslet jako gay“ k „dělat to jako gay“ do stavu „být gayem“.

²⁰ Freudovský model je založen na tom, že malý chlapec se identifikuje se silou a nadřazeností otce vůči matce (stává se mužem) a utváří si své sexuální vztahy k ženám (stává se heterosexuálem). Tímto si utváří svojí genderovou identitu. V tom prameni jistá dominance mužů nad ženami i nad neheterosexuálními muži – zdá se, že se jimi cítí být sami ohroženi a proto homosexuální jedince napadají ať už fyzicky či verbálně. (Kimmel, 1997, viz. s. 23, tato práce) Odtud také pramení větší tolerance žen, protože ty existence homosexuality tolik neohrožuje.

a některé z nich začnou na sebe padat. Jeden chlapec zakolísá a celou vahou spadne na záda spolužáka před sebou. Ten se otočí a nasupeně říká: „Co děláš?! Jsi snad buzna nebo co?“ (Smetáčková, I. 2009, 12 s.) Zde je třeba zamyslet se nad tím, na co tato urážka míří. Označení „buzna“ může být pouze nástrojem, jak tomu druhému dát najevo jeho vyvedení z míry a nemusí v tomto případě jít o homofobní šikanu – spolužák má pouze jen homofobní slovník. Oba tyto uvedené příběhy jsou jiné, ale často se překrývají.

Abychom mohli homofobní šikanu lépe podchytit, je nutné si říci, z čeho vlastně pramení. Smetáčková (2009) uvádí, že je to kvůli nadřazenosti heterosexuality vůči jiné orientaci (tzv. heteronormativě). Musíme dále brát v potaz, že vše v našem životě je uspořádáno na principu genderu tj. že všechno je rozděleno na ženské - femininní²¹ (barvy, šperky, zájmy, aktivity, hodnoty atd.) a mužské - maskulinní²². Jak píše Kimmel (1997) že mužskost je věčná a nadčasová. Jako taková vychází z podstaty každého opravdového muže. Mužství je sociální konstrukt hluboko zakořeněný v naší kultuře. Kimmel (1997) dále uvádí Freudovský model, který je stavěn na tom, že malý chlapec se identifikuje se silou a nadřazeností otce vůči matce (stává se mužem) a utváří si své sexuální vztahy k ženám (stává se heterosexuálem). Zejména tímto si utváří svojí genderovou identitu. V tom prameni jistá dominance mužů nad ženami i nad neheterosexuálními muži – zdá se, že se tím cítí být sami ohrožení a proto homosexuální jedince napadají ať už fyzicky či verbálně. Řekl bych, že toto je základní předpoklad ke vzniku homofobie vůbec. Nenávist k lidem s homosexuální orientací může být také produkována ze své vlastní potlačované homosexuality, jak uvádějí nejnovější studie některých amerických psychologů v souladu s Kimmlem a na což už podotýkal před sto lety Sigmund Freud. *„Homofobie zřejmě souvisí s homosexuálním vzrušením, které si homofobní jedinec buď neuvědomuje, nebo ho popírá,“* dodali experti z USA. Studie byla publikována v odborném časopise *Journal of Abnormal Psychology*²³.“

Felix a Green (2010) shodně uvádějí, že genderové rozdíly jsou charakteristickým rysem pro porozumění vzájemných vztahů mezi lidmi a také podhoubím pro šikanu. Další komplikací je vztah mezi gendrem a šikanováním, musíme tento vztah brát z ohledu na kulturní a sociální souvislosti. Autoři uvádějí, že právě cesty rozvoje identity pohlaví odráží

---

²¹ Femininita – z angl. femininity přeloženo jako ženskost (tj. co je ženské a s ženami spojováno)

²² Maskulinita – z angl. masculinity přeloženo jako mužskost (tj. co je mužské a s muži spojeno)

²³ URL: <<http://www.novinky.cz/zena/vztahy-a-sex/137764-homofobni-muzi-maji-casto-skryte-homosexuálni-choutky.html>> [cit. 2014-2-2].

odlišné kulturní souvislosti, i dynamické vztahy šikanujících a ty se pak liší napříč sociokulturními skupinami. „V mezinárodním rámci je zvláště důležité zvážit, jak jsou pohlaví a šikana ovlivněny charakteristicky makro systémem²⁴.“ (Bronfenbrenner 1986 podle Felix, Green 2010, s. 173)

A to je jistě jen neúplný zlomek příkladů, kdy se homofobní postoje projevují nežádoucí agresí uvnitř žákovských skupin, které by se zde daly uvést. Nutno podotknout, že žáci v prostředí školy spolu v jedné školní třídě prožijí velkou část dětství a všechny fáze biologického dospívání, takže se zde sexualita stává podhoubím pro vznik agrese a šikany. Jistě je to individuální a hraje zde velkou roli výchova a genetické dispozice bez rozdílu pohlaví.

3. 1 Projevy homofobního obtěžování a šikany

Projevy atypického šikanování mohou mít různé podoby a to od nejapných žertů, až po krajní fyzické napadání jedinců s ne-heterosexuální orientací. Povinností všech v kolektivu je tomuto napadání učinit razantní přítrž. Tomu ale musí předcházet informovanost ze strany pedagogů, kteří by měli jít všem příkladem a v neposlední řadě informovanost žáků o homosexualitě a homofobii. Nesmíme opomíjet homofobní obtěžování a šikanu, jež může vést k negativnímu dopadu na celou skupinu. Čím dříve se začne odstraňovat, tím lépe se jí podaří buď odstranit úplně, nebo alespoň částečně.

Smetáčková (2009) vychází z Koláře a rozděluje formy šikany na „1) přímé a nepřímé, 2) fyzické a verbální, 3) aktivní a pasivní.“ (Kolář 2001, 32 s.) Tuto škálu šesti možných druhů šikany můžeme navzájem kombinovat. Tato metoda je vhodná pro pedagogy, protože si díky informaci o těchto behaviorálních variantách mohou všimnout i těch méně nápadných forem šikany a mohou přesněji vystihnout různé druhy, které nacházíme i ve sféře homofobní šikany. Musíme si však uvědomit, že zde uvádím čistě teoretický vzorek. Jeho formy se mohou prolínat, běžet paralelně a různě se proměňovat s dobou trvání šikany a také s věkem dětí.

---

²⁴Makrosystém utváří obecné názory, zvyky, hodnoty i pravidla pro širokou společnost, kam všechny ostatní vrstvy náleží. Je to taktéž obecné sociokulturní působení na všechny, kteří náleží všem členům daného společenství. Přejímají stejné hodnoty, náboženské přesvědčení, normy chování apod. (Vágnerová 2012)

Přímou aktivní fyzickou homofobní šikanou bereme napadání chlapců a dívek, u kterých se ví nebo předpokládá, že nejsou heterosexuální.

Mezi nepřímou aktivní fyzickou homofobně zaměřenou šikanu můžeme uvést ničení věcí žáků s ne-heterosexuální orientací.

Přímá pasivní fyzická homofobní šikana, s níž se mohou jedinci setkávat, může mít za následek zabránění dosahování cílů napadené oběti. Například agresor nevpustí šikanovaného do třídy o přestávce.

Do nepřímé pasivní fyzické homofobní šikany řadíme takové chování, jež oběti neumožňuje svobodné opouštění a vcházení do prostor školy.

Do přímé aktivní verbální homofobně zaměřené šikany řadíme různé nadávky, posměšky, které se týkají jejich orientace.

Nepřímé aktivní verbální homofobní šikanování má za následek rozšiřování pomluv o dívce nebo chlapci, u nichž je předpoklad, že jsou homosexuální nebo transsexuální. Můžeme sem zařadit i různé SMS zprávy nebo posměšné e-maily, a taky vzkazy a komentáře na veřejných sociálních sítích, což je určitě nebezpečnější než soukromý vzkaz mailem nebo SMSkou.

Přímou pasivní verbální homofobní šikanou se rozumí záměrná ignorace osob kvůli jejich sexuální orientaci.

Nepřímá pasivní verbální homofobní šikana spočívá na straně kolektivu. Například se spolužáci spojí s agresorem a záměrně poškozují ne-heterosexuální oběť.

Názorné příklady, které pomáhají rozkrýt skutečný stav, ve kterém se třída nachází, jsou skutečně k zamyšlení hodné. „*Všechny projevy homofobního obtěžování a šikany vycházejí z předpokladů, tj. ze znevažování jiných než heterosexuálních lidí.*“ (Smetáčková 2009, 24 s.) Pokud se ale podíváme na skutečné podněty a příčiny agresorů, jež napadají dívky a chlapce s reálně či domněle ne-heterosexuální orientací, můžeme dojít k překvapivým faktům – může jich být několik. Příčina může být ta, že agresor si může léčit tzv. „komplexy“, sám si není jistý svou sexuální orientací²⁵, „*Často si potřebuje dokázat svou moc, tak činí útokem na odlišné a slabé členy.*“ (Bendl 2003, s. 47) nebo může jít o homofobní předsudky, které přejímáme (i nevědomě) např. z kultury, náboženství apod.

Smetáčková (2009) uvádí důležité členění projevu homofobní šikany ve škole a rozlišuje tři typy situací, jež mohou vzniknout. První z typů je otevřené a projevené

---

²⁵ Viz. „*Studie publikována v odborném časopise Journal of Abnormal Psychology*“ (tato práce, s. 25)

nepřátelské chování vůči homosexuálům. V tomto případě jde o žáky s neheterosexuální orientací, o kterých se to v kolektivu ví. Ať již to oni sami o sobě přiznali a prošli coming-outem ve škole nebo se to o nich spolužáci dozvěděli jiným způsobem. Zde Smetáčková moc nebere v potaz, že to je na základních školách velice málo pravděpodobné a udělá to jen malý zlomek žáků. Autorka píše i o druhém typu, který je opět založen na otevřeném a nepřátelském chování vůči jedincům, kteří dle kolektivu nejsou heterosexuální. U těchto lidí není zřejmé zda jsou homosexuály, bisexuály nebo transsexuály. Buď neprošli coming-outem nebo se nechovají dle heteronormativního genderového řádu. Kolektiv je nepřátelský k této osobě jen na základě domněnek a pomluv, které v kolektivu kolují. Dle mého názoru se toto se může dít na středních školách. Často se ale děje to, že homosexuální jedinci maskují svojí orientaci tím, že často navazují heterosexuální vztahy (tím jakoby zmátli své okolí a ostatní si žáka přestávají jako oběti všímat). Poslední třetí typ se týká žákovského kolektivu, který je homofobní a zastává názory, že být neheterosexuál je něco nepřístojného. K šikanování používají nálepku gay či lesba a tím ubližují spolužákům, kteří buď nejsou dostatečně feminní nebo maskulinní a nebo jsou v kolektivu neoblíbeni. Spolužáci označují za gaye a lesbu dotyčného se záměrem poškození jeho osoby, aniž by o jeho/její sexualitě něco věděli²⁶.

Žáci, kteří jsou homofobní používají dle Smetáčkové (2009) homofobního jazyka vůči spolužákům, kteří jsou neheterosexuální nebo kteří nejsou dostatečně feminní a maskulinní. Jedná se o slova teplouš, buzna, gayík, bukvice, homouš, homokláda, gayský, teploušský, atd. Tato slova vytváří nepřátelské prostředí vůči žákům s homosexuální orientací a staví některé žáky do slepé uličky. „*Homofobní jazyk vytváří v kolektivu normu odmítání homosexuality, případně i ostatních neheterosexuálních projevů.*“ (Smetáčková 2009, s. 25) Na tyto nářky upozorňuji vzhledem k souvislosti u žáků, kteří procházejí coming-outem. Uvědomme si, že zvláště oni to mají těžké už jen vzhledem k okolnostem, kterými si procházejí v souvislosti s odhalováním své sexuální identity. Nejenže jsou na pochybách sami o sobě, ale i ostatní se chovají netolerantně – homofobně. To vše může vést k dočasnému potlačení vlastní sexuální identity a nepříznivému vývoji jedince do budoucna.

---

²⁶ Pokud ovšem v tomto případě jde o jednorázovou událost, nemusí jít o šikanu.

3. 2 Homofobní obtěžování a šikana v třídním kolektivu

Důležitým faktorem je také třída, kde se šikanovaný pohybuje z hlediska genderu a vlivu některých homofobních agresorů. Je nutné seznámit se s fungováním třídy z hlediska vztahů jedinců uvnitř kolektivu. Škola obecně je důležitá instituce pro osvojení určitých hodnot, názorů, postojů a vytváření si svojí vlastní identity, tedy „já“, proto je důležité chápat ji v souvislostech, i jako celek a důležitou součást našeho života²⁷.

Janošová (2010) píše ve své publikaci o proměnách současné generace uvnitř školní třídy. Autorka uvádí zajímavé souvislosti spojené se středním školním věkem, a sice to, že se u dětí často objevuje náklonnost k hodnotám, chování a celkovému image, které představují mediálně prezentované hvězdy v showbyznysu, sportovce apod. Často jsou projevy těchto celebrit celkově velmi povrchní a morálně ploché. Autorka uvádí, že média a potažmo tyto hvězdy nám prezentují, jak má vypadat „správná“ dívka a „správný“ kluk. To má vliv zejména na dospívající jedince, kteří si ještě nenašli, resp. nevytvořili svůj vlastní originální styl. *„Tento jev může mít nepříznivý vliv na osobnostní vývoj dětí a také se neblaze odráží v sociálním klimatu školních tříd“* (Renold, 2003 podle Janošová 2010, s. 23). Často můžeme vidět LGBT tematiku v časopisech určených zejména teenagerům, kteří jsou teprve na prvním stupni základních škol, což samo o sobě nemusí být vždy špatné, ale z jiného hlediska berme v potaz, že děti v tomto věku jsou nadměru obklopeny sexuální tematikou, aniž by tomu odpovídal jejich fyzický i psychický stav. Autorka dále uvádí, že tato generace je daleko více ovlivňována na základě mediálních vzorů, než tomu bylo v minulosti. Na mladou generaci (i na začátku středního školního věku) tedy působí vliv médií na jejich hodnoty a to se projevuje důrazem na to, s jakým dávají najevo svůj partnerský či erotický zájem o osoby opačného pohlaví nebo v případě neheterosexuálních jedinců o osoby stejného pohlaví (v časném středním školním věku k tomuto zpravidla nedochází, to se objevuje většinou až s přechodem na SŠ). Vlivem médií tedy mají pocit, že se o toto téma zajímat musí, aby nebyli oproti ostatním pozadu, i když by se mohli zabývat něčím jiným, co je pro ně vhodné, vzhledem k jejich věku.

Školní třídu je nutné vzhledem k našemu tématu vnímat také z hlediska genderu, abychom hlouběji pochopili vztahy uvnitř kolektivu. *„Ve škole je gender všude kolem nás“*

---

²⁷ Primární instituce pro osvojení si určitých hodnot, názorů, postojů a vytváření svojí vlastní identity, tedy já, je především rodina – škola má až druhořadý vliv.

(Jarkovská 2007, s. 14) Tato citace dle mého názoru platí nejen ve škole. Tam má ale specifický vliv, protože spolu s rodinou postupem času formuje identitu dítěte. Jarkovská (2007) dále specifikuje gender jako důležitý faktor v různých kolektivech, protože utváří chování a vztahy mezi chlapci a dívkami, jak se formují a reprodukují společenská postavení uvnitř skupiny.

Tímto odstavcem chci detailněji popsat a rozvést to, co již bylo nastíněno v průběhu celé teoretické části práce a to jsou primární nesnáze ve vývoji dnešních homosexuálně orientovaných žáků ve škole. Janošová a Fifková (2009) poukazují na další oblast, jež je z pohledu potenciálních nesnází závažnější, představující vrstevnické poměry se spolužáky uvnitř školní třídy. Dospívající i děti se projevují genderově nestandardně a často se setkávají s odmítáním ze strany vrstevníků a stávají se i oběťmi školní šikany (Hoglund a Leadbeater, 2007, Jarkovská, 2007 podle Janošová, Fifková 2009). Zde se jedná spíše o viktimizaci oběti, protože jak již bylo zmíněno, psychické týrání se stupňuje na úkor fyzického ubližování. Smetáčková (2009) dále poukazuje na důležitý faktor, který ovlivňuje vrstevnické vztahy uvnitř školního kolektivu a tím je sexualita. Dospívající žáci si začínají uvědomovat své sexuální touhy, usilují o to rozumět vlastním pocitům a potřebám tj. budují si svojí jedinečnou identitu, ale zároveň jejich tendence k tomu být dobrými spolužáky roste. Kladným faktorem z hlediska zvládání takového stavu je přítomnost některého ze spolužáků, který tomuto jedinci v dané atmosféře nabízí přátelskou podporu. Výzkumy v tomto ohledu jsou optimistické. Podle nich majorita těchto žáků jistě blízké vztahy s jinými spolužáky naváže (Wilson et al., 2005 podle Janošová, Fifková 2009). Na druhé straně je třeba říci, že jsou tu jedinci, kteří dobré vztahy nenavážou a bohužel mnohé z těchto adolescentů a dětí se svým jiným blízkým přátelům, se svými špatnými pocity v obavě z odmítnutí a nepochopení nesvěřují, což většinou prohlubuje jejich osamělost (Selekman, 2007 podle Janošová, Fifková 2009). Ukazuje se ovšem i to, že děti a dospívající, kteří mají dostatečnou podporu ve své rodinně i okolí, jsou často pro styk s vrstevníky vybaveni dostatečným sebevědomím a většinou bývají bez ohledu na své nestandardní projevy přijímání celkem dobře (Carver et al., 2003 podle Janošová, Fifková 2009). Z hlediska homofobní šikany uvnitř školního kolektivu můžeme být tedy spokojeni s tím, že pokud si šikanovaný kluk či dívka, najdou k sobě blízkého přítele, můžou se ve třídě cítit částečně dobře a mohou lépe zvládat přijímání svojí vlastní identity. Tento reprodukováný optimismus ale mnohdy neodpovídá realitě, protože

šikanování většinou nemají v třídním kolektivu dobré přátele bez „falešné fasády“. Neopominutelná je v některých případech i intervence zevnější²⁸.

Janošová a Fifková (2009) uvádějí problém, jenž je definován jako viktimizace²⁹ což značí riziko ze strany vrstevníků a platí to zejména u chlapců. Autorky poukazují na společnost a dětskou populaci nevyjímaje, která hůře přijímá porušování normativ mužské role než role ženské.³⁰ Kvůli tomu, že genderově nestandardní projevy bývají takřka vždy obecně spojovány s homosexuální orientací, má šikana mnohdy charakter sexuálního obtěžování. Homosexuální podtext u slovních narážek, patří k současné mladé generaci. Jsou velice frekventované a mají nádech ponižujících komentářů a ve školních třídách se s nimi běžně setkáváme už ve středním školním věku (Renold, 2003 podle Janošová, Fifková 2009). V souvislosti s tím píše Jarkovská (2007) o rozdílnosti chování u pohlaví chlapců, kteří se vůči dívkám v tomto věku často vymezují, protože mají více moci (fyzické) a potvrzují si, že jsou lepší. Často dochází u chlapců vzhledem k dívkám, ale i sami mezi sebou k posměchu toho, co je vnímáno jako „holčičí“ a naopak vyzdvihnutím toho co je „chlapácké“. Toto štěpení třídy na „drsné kluky“, „slabé dívky“ a „zženštilé kluky“ fatálně narušuje třídní klima. Chlapci, kteří mají výrazné femininními projevy, se tak velice často ocitají na nejnižších příčkách sociální hierarchie uvnitř školní třídy (Selekman, 2007). U dívek tomu až na výjimky nebývá, i když i ony samy často zpětně uvádějí epizody verbálních glos ze strany vrstevníků za své ženské chování, které je podle nich nedostačující (Mallon a DeCrescenzo, 2006 podle Janošová, Fifková 2009). Tento fakt můžeme komparovat s již zmíněným příběhem ze šatny dívek 9. třídy³¹.

Z hlediska vývoje dětí s poruchou pohlavní identity je jedno z nejhorších zjištění, že se určité procento těchto dětí setkává s podobnými nebo takřka stejnými posměšnými poznámkami také ze strany pedagogů (Selekman, 2007). V tomto případě chci ovšem poukázat i na to, jak nedostatečná osvěta v této specifické šikaně, potažmo sexuální orientaci vůbec je.

---

²⁸ Viz. kapitola 3. Specifika homofobní šikany s. 22. – 23.

²⁹ Viktimizace je synonymum pro šikanu a násilí.

³⁰ „Pověstný „dvojí metr“ v přístupu k přestupkům vůči normativům ženské a mužské role je zřejmý kupříkladu v rozdílných společenských postojích k ženské a mužské homosexualitě.“ (Janošová, Fifková 2009)

³¹ Kapitola 3. Specifika homofobní šikany, s. 25, této práce

II. PRAKTICKÁ ČÁST

1 Úvod do výzkumu homofobního obtěžování a šikany na SŠ

Homofobní šikana a obtěžování je téma, jež jsem si vybral z pochopitelných důvodů, a sice protože šikana všeobecně je fenoménem velmi zkoumaným mnoha odborníky, avšak u specifické homofobní šikany dodnes není ve všem zcela jasno. Je nutností pedagogů, psychologů a těch, kteří jsou s dětmi, žáky nebo studenty v běžném kontaktu, toto téma přibližovat, osvětlovat a dávat jim jasné odpovědi na jejich mnohdy ostýchavé otázky, které jsou tak často tabuizovány. Z výzkumu jasně vyplynulo, že je to téma, které se ve školních lavicích řeší a žáci se o ně zajímají, což je přinejmenším optimistická zpráva. Buďme realisté v tom, že se šikana na základě sexuální orientace mezi žáky nikdy zcela nevymytí, avšak je důležité dětem tyto různorodé variace sexuality vysvětlovat na úrovni vědecké.

Cílem mé bakalářské práce bylo především zjistit odpovědi žáků na:

- 1) Znalost osoby s homosexuální orientací v jejich okolí.
- 2) Co může lidem na homosexuálních jedincích vadit nejvíce?
- 3) Je něco, v čem jsou dotazovaní žáci osobně vůči homosexuálním lidem tolerantnější než většina lidí?
  - A v čem konkrétně?
- 4) Pokud by se dozvěděli o někom z jejich přátel, že je homosexuálně/bisexuálně/transsexuálně orientován, jaká by byla
  - Jejich reakce
  - Reakce většiny jejich přátel
- 5) Setkali se ve škole s šikanou nebo narážkami/posměšky na osoby takto orientované? Jak se tato událost odehrála? Došlo k fyzickému napadení? Zastal se někdo dotyčného? Jak to ve třídě s dotyčným nakonec dopadlo?
- 6) Zajímá žáky problematika homosexuálně orientovaných lidí?
- 7) Četli nějakou knihu, časopis nebo viděli film?
- 8) Je něco, co je zaujalo/obohatilo?
- 9) Kdyby se dozvěděli, že je někdo z učitelského sboru homosexuálně orientován, představovalo by to pro ně nějaké nepříjemnosti? Jaké konkrétně?

1.1 Stanovení hypotéz praktické části práce

- 1) Dívky budou vůči jedincům s neheterosexuální orientací projevovat tolerantnější postoje než chlapci.
- 2) Žáci budou ve svém okolí očekávat spíše netolerantní prostředí vůči homosexuální orientaci.
- 3) Většina žáků se v dosavadním životě s tímto typem šikany setkala.
- 4) Homofobní šikana a obtěžování bude častější mezi chlapci.
- 5) Verbální útoky budou častější oproti těm fyzickým.
- 6) LGBT tematika zajímá spíše dívky než chlapce.
- 7) Pro většinu chlapců by byla homosexualita problém, kdyby byla zjištěna u pedagoga.

2. Specifikace zkoumaného vzorku

K dispozici jsem měl vzorek 84 žáků, z toho 53 dívek a 31 chlapců, prvního ročníku, dvou 6letých a jedné 4leté třídy (dále tercie a první ročník) pražského Gymnázia Na Vítězné pláni na Praze 4, ve věku 15 až 17 let.

3. Metoda výzkumu

V oblasti výzkumné části mé bakalářské práce jsem použil metodu dotazníku, která tvoří přílohu této práce. Cílem této metody bylo zjištění celkového přístupu žáků prvních ročníků gymnázia k LGBT problematice, homofobní šikaně a obtěžování – zda se s ní již setkali a v jaké podobě, dále jejich informovanost v dané oblasti, případně jejich zkušenosti s tímto druhem šikany. Důležité bylo i zjištění jejich postojů a odhalení předsudků, které jsou pro tuto oblast specifické.

V dotazníku bylo uvedeno 10 otázek, které byly vyjma jedné položeny tak, aby se mohli žáci rozepsat více než jedním slovem nebo direktivním zaškrtnutím jedné z nabízených možností. Z těchto 10 otázek se 1 otázka zaměřovala na pohlaví respondentů, což byla v tomto tématu z hlediska hypotéz důležitá informace. Otázky jsem formuloval na základě svých předem stanovených hypotéz po konzultaci s odbornou vedoucí práce doc. Janošovou.

Dotazníky jsem vyhodnocoval na základě pohlaví respondentů a souladu jednotlivých odpovědí, které jsou přehledně zaznamenány do tabulek v absolutní hodnotě a také v procentech. Odpovědi žáků jsem porovnával v závislosti na jejich pohlaví a shodnosti odpovědí statistickou metodou chí kvadrát.

Dotazník byl vyplněn dobrovolně a zcela anonymně.

DOTAZNÍK

(Vážení studenti, tyto údaje budou zpracovány výhradně pro moji bakalářskou práci a data z dotazníku jsou zcela anonymní)

Téma: Homofobní obtěžování a šikana na škole

(vysvětlivky: homosexuál – člověk orientovaný na osoby stejného pohlaví; bisexuál – člověk orientovaný na osoby obou pohlaví; transsexuál – člověk cítící se jako osoba opačného pohlaví)

1) Vaše pohlaví (zakroužkujte):

Muž   Žena

2) Znáte ve svém okolí nějakého člověka s homosexuální orientací?

3) Co může lidem kolem Vás na homosexuálních lidech vadit nejvíce?

4) Je něco, v čem jste vůči homosexuálním lidem tolerantnější než většina lidí?
Napište konkrétněji v čem:

5) Pokud byste se o někom z vašich přátel dozvěděl, že je homosexuálně/bisexuálně/transsexuálně orientován, jaká by byla:

Vaše reakce?:

Reakce většiny vašich přátel?:

6) Setkali jste se ve škole s šikanou nebo narážkami/posměšky právě na osoby takto orientované? Napište prosím co nejpodrobněji, jak se tato událost odehrála (Popište případně i situaci, kdy si to ve škole spolužáci o někom jen mysleli – Jaké byly jejich reakce? Došlo k fyzickému napadení? Zastal se někdo dotyčného? Jak to ve třídě s dotyčným nakonec dopadlo?

7) Zajímá Vás problematika homosexuálně orientovaných lidí?

8) Četli jste například nějakou knihu, časopis nebo jste viděli film? - uveďte co konkrétně:

9) Je něco, co Vás zaujalo/obohatilo? – napište co:

10) Kdybyste se dozvěděli o někom z učitelského sboru, že je homosexuálně orientován, představovalo by to pro Vás nějakou nepříjemnost? Pokud ano, napište jakou.

4. Způsob sběru dat od respondentů

Podobný výzkum jsem realizoval již ve druhém ročníku studia na HTF UK v rámci pedagogické psychologie, takže jsem použil podobný dotazník, který jsem spolu s doc. Janošovou přepracoval a sestavil tak, aby byly zahrnuty pouze otevřené otázky. Pilotní třída, které jsem dal vyplnit dotazník, odpovídala až překvapivě otevřeně a sáhodlouze, takže jsem ho použil i do mého výzkumu. Bohužel pro ty, jež vyplňování dotazníků považují za zbytečnost nebo obtěžování, sebelepšími otázkami nepřesvědčím k tomu, aby mi o tomto tématu napsali něco víc.

Dotazníky jsem rozdál ve třech třídách na pražském gymnáziu po předchozí domluvě s třídními učiteli, potažmo s učiteli, kterým jsem tímto výzkumem narušil hodinu. Komunikace byla se všemi kantory výborná, proto mi nechali dostatečné množství času, abych žákům sám ve třídě objasnil, co je jejich úkolem a upozornil je na to, že je dotazník zcela anonymní a jejich participace na výzkumu zcela dobrovolná. Toto se mi ale naštěstí nestalo. Dále jsem jim řekl, ať se v případě jakýchkoliv nejasností nebojí položit mi otázku a já jím vše objasním.

Žákům trvalo vyplnit dotazník přibližně 20 minut. U prvního ročníku to ovšem bylo bezmála 30 minut, proto jsem byl rád, že mi učitelé nechali dostatek času. Každý respondent tak měl spoustu času na to, aby dotazníku věnoval řádnou pozornost.

Byl jsem zvědav na odpovědi žáků prvního ročníku a dvou tercií na gymnáziu Na Vítězné Pláni na Praze 4. Překvapil mě velký zájem ze strany žáků. Byli vstřícní a odpovídali na moje dotazy celkem rozsáhle. Je vidět, že tato problematika zajímá většinu mladých lidí³². Dle mého názoru tomu tak je proto, že je to pro ně něco „jiného“, než co běžně vidí ve společnosti okolo sebe. Otázkou ovšem je, jaké na tuto problematiku mají názory. Chtěl bych zde uvést zajímavosti spojené s vyplňováním mého dotazníku. Zatímco u tříd víceletého gymnázia byli žáci spíše zdrženlivější k vyplňování, pro první ročník bylo toto téma očividně zajímavější, možná to poukazuje na skutečnost, že žáci jsou ještě plni zážitků spojených s touto tematikou ze základních škol.

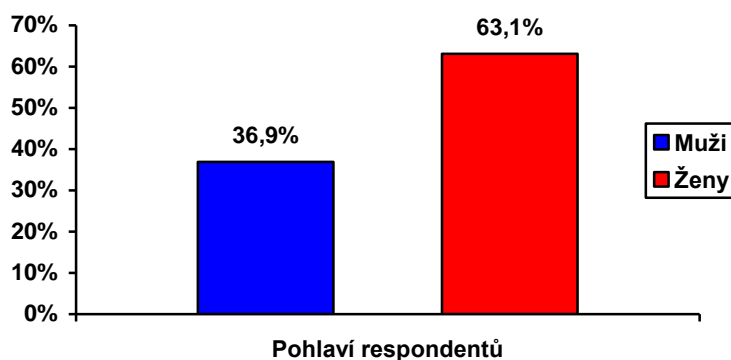
³² Jak později poukážu, tato problematika zajímá spíše dívky než chlapce. Chlapci jsou k tomuto tématu všeobecně zdrženlivější.

5. Prezentace a vyhodnocení výzkumu

V této kapitole se budu snažit co nejlépe interpretovat data získaná pomocí již zmíněné metody výzkumu. První otázka v dotazníku se týkala pohlaví respondentů. Tuto otázku vyjádřím pomocí sloupcového grafu, ve kterém zobrazím zastoupení chlapců a dívek ve zkoumaném vzorku. U dalších otázek jsem pro přehlednost zvolil tabulky zpracované v MS Excel. Do těchto tabulek jsem zapisoval odshora dolů nejčastější odpovědi po ty méně časté. U otázek, kde se výrazně lišily odpovědi dívek a chlapců, uvedu dvě tabulky, které budou procentuelně vyjádřeny zvlášť. Tam, kde se odpovědi výrazně nelišily, uvedu souhrnný procentuelní výsledek zahrnující obě pohlaví.

1. Úvodní validizační údaj z dotazníku: Jaké je Vaše pohlaví?

Z uvedeného grafu můžeme vyčíst, že respondentů bylo dohromady 84 (100 %), z toho dívek 53 (tj. 63,1 %) a chlapců 31 (tj. 36,9 %).

Otázka č. 2. Znáte ve svém okolí nějakého člověka s homosexuální orientací?

V této otázce jsem se tázal respondentů na to, zda vůbec ve svém okolí nějakého člověka s homosexuální orientací znají. Zde jde zejména o postoje respondentů, protože pokud člověka s touto orientací znají a např. v něm mají skvělého kamaráda, je zřejmé, že tyto lidé budou mít k této problematice všeobecně „blíže“ než ti, jenž tyto osoby neznají.

Tabulka č. 1. Znalost člověka s homosexuální orientací ve svém okolí

	Chlapci		Dívky		Výpočet Chí kvadrátu	Statisticky významný rozdíl
	N	%	N	%		
Ano, znám	21	68	40	75	0,16	/
Ne, neznám	10	32	10	19	1,33	/
Nejsem si jistý/á	0	0	3	6	1,50	/

Z dat zaznamenaných v tabulce č. 1 lze vyčíst, že 68 % chlapců a 75 % dívek ve svém okolí homosexuálního jedince zná, což je překvapivě velmi vysoké číslo, vzhledem k jejich minoritnímu výskytu ve společnosti³³. Nepřekvapilo mě naopak to, že znalost takto orientovaných lidí je u mužů nižší oproti ženám. Zajímavé je, že podle odpovědí si je téměř 100% oslovených žáků jisto orientací osob v jejich okolí, pouze 6 % dívek uvedlo, že si není jisto orientací lidí v jejich okolí. Z odpovědí u chlapců i dívek vyplynulo, že homosexuálně orientovaní lidé v jejich okolí jsou většinou jejich přátelé, nikoliv osoby vzdálené.

Otázka č. 3. Co může lidem kolem Vás na homosexuálních lidech vadit nejvíce?

Tato otázka byla položena tak, aby žáci neodpovídali za sebe, ale za druhé, tedy aby jen odhadli, co druhým vadí. Je důležité vědět, jak smýšlí jejich okolí o sexuální orientaci jiné než majoritní, tedy heterosexuální, protože právě v tom mohou vznikat určité předsudky a homofobní postoje.

---

³³ Janošová (2000) uvádí, že výskyt homosexuality ve společnosti se pohybuje v rozmezí 4 % až 10 % u mužů a okolo 1 % u žen.

Tabulka č. 2. Co lidem v jejich okolí na homosexuálních lidech může vadit nejvíce?

	Chlapci		Dívky		Výpočet Chí kvadrátu	Statisticky významný rozdíl
	N	%	N	%		
Jinakost (obecně)	15	48	29	55	0,15	/
Přehnané zviditelňování	4	13	10	19	0,42	/
Jejich chování	3	10	8	15	0,44	/
Vnější odlišnosti	2	6	3	6	0,02	/
Vliv na děti	2	6	1	2	1,14	/
Nic	2	6	1	2	1,14	/
Nevím	3	10	1	2	2,49	/

V tabulce č. 2 je přehledně zaznamenáno, že žáci předpokládají u svého okolí největší předsudky v jinakosti, tj. podle odpovědí, že neheterosexuální jedinci jsou prostě „jiní“ a odlišují se od ostatních lidí. Konkrétně 48 % chlapců a 55 % dívek tuto variantu připustilo, což je z hlediska ostatních odpovědí velmi výrazný rozdíl. Chlapci více než dívky spatřují možná v této otázce menší významnost, protože 10 % z nich nezná důvod možné odtazitosti majority vůči homosexuálním jedincům, naproti tomu u dívek to byla pouze 2 %.

Mezi vnější odlišnosti zahrnovali respondenti odpovědi typu: „Zženštilost u gayů a zmužnělost u leseb, tón hlasu, netradičnost až přehnanost v oblékání“, což jsou v této oblasti takřka typické předsudky uváděné v odborné literatuře. Jako přehnané zviditelňování berou bez rozdílu pohlaví žáci: „líbání se na veřejnosti (kluk s klukem, dívka s dívkou), dávání se na odiv ostatním, flirtování se stejným pohlavím na veřejnosti“. U jinakosti jsem jak u dívek, tak u chlapců zahrnoval odpovědi, které se od sebe pramálo odlišovaly. Uvádím zde zejména: „různá náboženská přesvědčení, která homosexualitu nepřipouštějí; odchylka od mainstreamu³⁴, nepřirozenost, nelidskost, netradičnost“. Chování u neheterosexuálních jedinců označilo jako „nepřipustné a zvláštní“ u svých blízkých průměrně 13 % respondentů. Nejzajímavější odpověď z mého pohledu se týkala výchovy dětí a „negativního ovlivňování jejich sexuality v útlém věku“, nicméně tato odpověď byla spíše ojedinělá, pouze u 6 % chlapců a 2 % dívek. Necelá 4 % chlapců i dívek uvedla, že v jejich okolí neexistuje důvod pro jakékoliv odsuzování na základě jejich odlišné sexuality.

Chtěl bych podotknout, že „jinakost“ se může brát jako něco špatného a divného, ale na druhou stranu v ní můžeme vidět i zcela opačnou a pozitivní věc. Protože „jinakost“ může

³⁴ Mainstream je přejaté slovo z angl. a znamená hlavní proud

mnoha lidem naopak imponovat. Celkově bych rád podotkl, že v této otázce žáci popisovali spíše svůj vlastní postoj, v čemž můžeme vidět neschopnost nezaujatě posoudit přístup druhých k této problematice. Usoudil jsem podle toho, jak žáci interpretovali u této otázky svoji odpověď a stavěli ji na úroveň svých vlastních postojů k těmto lidem.

Otázka č. 4. Jste vůči homosexuálním lidem tolerantnější než většina lidí? V čem konkrétně?

Oproti předchozí otázce je tato otázka kombinací vlastních postojů respondentů a přístupu ostatních lidí. Žáci u této otázky uváděli spíše svůj tolerantní přístup oproti netoleranci ostatních. Zajímavé také byly jasné odpovědi, v čem konkrétně jsou tolerantnější než většina, jakoby se tím od ní „distancovali“.

Tabulka č. 3. Jste vůči homosexuálním lidem tolerantnější než většina lidí? V čem konkrétně?

	Chlapci		Dívky		Výpočet Chí kvadrátu	Statisticky významný rozdíl
	N	%	N	%		
Toleruji je, v ničem mi nevadí	19	61	39	73	0,43	/
Ať si dělají, co chtějí, když to nevnučují ostatním	3	10	0	0	5,13	p > 0,05
Ve všem	3	10	1	2	2,49	/
Neodpovězeno	3	10	1	2	2,49	/
Zastal/a bych se homosexuála a pomohl bych mu	1	3	6	11	1,54	/
Jsem tolerantnější vůči jejich chování	1	3	3	6	0,24	/
Vadí mi spíše "hnutí homosexuálů"	1	3	0	0	1,71	/
Nevím, jak to mají ostatní, nedokážu to posoudit	0	0	3	6	1,75	/

U třetí tabulky můžeme vyčíst následující údaje zaznamenané od respondentů. Největší počet respondentů, a to jak u dívek (73 %), tak u chlapců (61 %), odpověděl, že jsou vůči homosexuálním jedincům zcela tolerantní a v ničem jim nevadí. Také je z tabulky č. 2 a č. 3 opět vidět, že na tuto otázku nedokázalo odpovědět celkem 5 % respondentů, z toho 10 % chlapců a 2 % dívek. V pohledu na toleranci se statisticky rozchází postoj u chlapců (10 %) a

dívek (0 %) u odpovědi: „*At' si dělají, co chtějí, když to nikomu nevnucují*“, χ^2 (N=84; $p < 0,05$) = 5,13.

Výsledky, jež byly uvedeny v předchozím odstavci a číselně vyjádřeny v tabulce, můžeme interpretovat tak, že chlapci jsou méně tolerantní než dívky, což je přesvědčivě vidět u odpovědi chlapce, který píše o „*hnutí homosexuálů*“, které mu vadí, a u odpovědi tří dívek, které by dotyčnému neheterosexuálnímu jedinci pomohly, u chlapců se takto vyjádřil pouze jeden dotazovaný. Za nehloubavější odpověď bych označil poslední, kterou uvedly jen tři dívky a která zní: „*Nevím, jak to mají ostatní, nedokážu to posoudit*“. Tyto respondentky přemýšlejí nad ostatními a přímo odpovídají na otázku, nemůžou tedy říci, v čem konkrétněji jsou tolerantnější, protože si uvědomují, že s jistotou nemohou vědět, jak je tolerantní jejich okolí. Na závěr vyhodnocení této otázky bych mohl říci, že poněkud více chlapců (10 %) než dívek (2 %) buď nebralo tuto otázku vážně, nebo je tato problematika nezajímá, protože u této otázky nic neuvedlo.

Otázka č. 5. Pokud byste se o někom z vašich přátel dozvěděli, že je homosexuálně/bisexuálně/transsexuálně orientován, jaká by byla Vaše reakce? Reakce většiny vašich přátel?

U této otázky jsem se rozhodl, pro lepší přehlednost a také pro lepší interpretaci výsledků, uvést dvě tabulky, které budu navzájem komparovat. Je důležité vědět, jak by žáci na tuto skutečnost reagovali, kdyby se to dozvěděli o někom ze školního kolektivu, protože pokud by se našel silný jedinec, ať už dívka nebo chlapec, který nemá tolerantní postoje, obávám se, že by to pro neheterosexuálně orientovaného žáka mohlo mít špatné důsledky. Na druhou stranu je u odpovědi na tuto otázku důležité vědět, co si žáci myslí o lidech ve svém okolí, jak moc jsou či nejsou tolerantní. U této odpovědi očekávám více kladných reakcí u dívek než u chlapců, protože dívky homosexuální jedinci tolik neohrožují³⁵.

---

³⁵ Viz. poznámka pod čarou č. 20, v teoretické části této práce

Tabulka č. 4. Pokud byste se to o někom z přátel dozvěděli, jaká by byla „Vaše reakce“?

	Chlapci		Dívky		Výpočet Chí kvadrátu	Statisticky významný rozdíl
	N	%	N	%		
Překvapení, ale můj vztah s ním by se nezměnil	15	49	33	62	0,66	/
Byl/a bych na něj hrdý/á, že to sám sobě přiznal	1	3	2	4	0,02	/
Údiv, zřejmě by to narušilo náš vztah	3	10	5	9	0,00	/
Zasmál/a bych se tomu	0	0	2	4	0,43	/
Snažil/a bych se mu pomoci, kdyby to potřeboval	1	3	8	15	2,57	/
Žádná	8	26	1	2	10,44	p < 0,01
Necítil/a bych se vedle ní/něj bezpečně	1	3	1	2	0,15	/
Řekl/a bych mu, že Bůh mu pomůže	1	3	0	0	1,08	/
Choval/a bych se v jeho společnosti jinak	1	3	0	0	1,08	/
Nevyplněno	0	0	1	2	0,22	/

Vesměs pozitivní reakce na toto zjištění by měla více než polovina chlapců. Do pozitivních reakcí zahrnuji odpovědi: „*Překvapení, ale můj vztah by se s dotyčným nezměnil*“ (49 %), „*Byl bych hrdý, že to sám sobě přiznal*“ (3 %), „*Snažil bych se mu pomoci, kdyby to potřeboval*“ (3 %), což dává dohromady 55 %. Byl jsem překvapen, že takto vysoké procento chlapců je tolerantní vůči lidem s jinou než heterosexuální orientací. U dívek byl podíl pozitivních reakcí podle mého očekávání ještě vyšší, „*Překvapení, ale můj vztah by se s dotyčným nezměnil*“ (62 %), „*Byl bych hrdý, že to sám sobě přiznal*“ (4 %), „*Snažil bych se mu pomoci, kdyby to potřeboval*“ (15 %), což je v součtu 81 % celkových kladných reakcí dívek.

Další spíše kladné reakce, i když z odpovědí hůře vyznívají, jsou reakce tzv. „*neutrální*“, z kterých hůře poznáme pravý smysl a záměr respondentů. Dle mého názoru u těchto osob sexuální orientace nemění pohled na ty, o kterých se to dozvěděli. Sem zahrnuji odpovědi: „*Žádná*“ a nezodpovězenou otázku č. 5 v dotazníku, kterou v souhrnu uvedlo 26 % chlapců a 4 % dívek. $X^2 (N=84; p < 0,01) = 10,44$. Tento nepoměr si vysvětluji tím, že dívky nad tím více přemýšlí, protože se o to více zajímají a detailněji to promýšlejí.

Mezi negativní reakce obou pohlaví zahrnují odpovědi typu: „*Údiv, zřejmě by to narušilo náš vztah*“, „*Necítíl/a bych se vedle ní/něj bezpečně*“, „*Řekl bych mu/jí, že Bůh mu pomůže*“, které uvedlo 11 % dívek a 16 % chlapců. Očekával jsem, že vesměs negativní reakce budou mít spíše chlapci, což se mi potvrdilo, ale jen těsně. Za nejkurióznější odpověď bych označil „*Řekl bych mu/jí, že Bůh mu/i pomůže*“, která ale byla ojedinělá a myslím si, že respondent chtěl být vtipný nebo byl nadmíru zbožný.

Některé odpovědi respondentů byly těžko zařaditelné a celkově obtížně interpretovatelné, například „*Zasmála bych se tomu*“ (u 4 % dívek). Nedokážu posoudit, čemu konkrétně by se dotyčná zasmála, zda by šlo pouze o pobavení nad nově vzniklou situací nebo prvotní náznak šikany vůči minoritní orientaci, který by mohl být dále rozvíjen; „*Choval/a bych se jinak*“, procento těchto chlapců (3 %) bylo zanedbatelné. V tomto případě je sporné, jestli by změna chování vedla k lepšímu nebo horšímu.

Celkově jsem se utvrdil v tom, že dívky by reagovaly tolerantněji než chlapci, ale jejich míra odpovědí se výrazně nelišila, protože spíše negativní reakce by mělo 19 % chlapců a 15 % dívek. Beru navíc v potaz ještě další skutečnost, že u 26 % chlapců by to nevyvolalo žádnou reakci, ale je možné, že určitá část z nich svojí negativní reakci nechtěla přiznat.

Tabulka č. 5. „Reakce většiny jejich přátel“

	Chlapci		Dívky		Výpočet Chí kvadrátu	Statisticky významný rozdíl
	N	%	N	%		
Stejná jako ta moje (v pozitivním smyslu)	7	23	17	32	0,62	/
Myslím, že by dotyčného odsoudili	13	42	18	34	0,34	/
Nejsem si jistý	9	29	15	28	0,00	/
Nevyplněno	0	0	2	4	1,17	/
Bylo by jim to jedno	2	6	1	2	1,14	/

V této druhé polovině otázky je zajímavé posoudit, jak vnímají žáci tolerantní či netolerantní postoje vůči lidem s minoritní sexuální orientací ve svém bezprostředním okolí. Výsledky jsou velmi překvapivé, protože v první polovině otázky (viz. tabulka č. 4) uváděli žáci postoje většinově tolerantní. Nyní (viz. tabulka č. 5) odhadují spíše negativní postoje u ostatních, které tu podrobněji rozvedu.

Pozitivní reakci v okolí, tj. stejnou jako u sebe, by čekalo celkem 23 % chlapců a 32 % dívek, což vyjadřuje pouhých 28,5 % z celkového počtu respondentů. Pro zajímavost zde uvedu tabulku, která srovnává pozitivní reakce vztažené k vlastní osobě a k osobám ve svém blízkém okolí.

Tabulka č. 6. Vztah vlastní reakce k reakci okolí.

	Vlastní reakce	%	Reakce okolí	%	Výpočet Chí kvadrátu	Statisticky významný rozdíl
Kladná reakce	60	71	24	29	15,43	$p > 0,01$
Záporná reakce	11	13	31	37	9,52	$p > 0,01$
Nedefinovatelné	13	16	29	34	6,10	$p > 0,05$

Z takto malého počtu žáků, kteří by ve svém okolí očekávali spíše pozitivní reakce usuzují, že mají obavy z toho, jak by dotyčného okolí přijalo. To znamená, že ačkoliv vlastní pozitivní reakce u respondentů převládají (71 %), u svého okolí ji očekává pouze necelá třetina (29 %). $X^2 (N=84, p < 0,01) = 15,43$.

Zápornou reakci u sebe připustilo jen 11 % respondentů, ale ve svém okolí ji shledává 37 % lidí, což je nejvíce zastoupená odpověď v této otázce. $X^2 (N=42, p < 0,01) = 9,52$. Z toho můžeme usuzovat, že žáci vnímají společnost spíše netolerantně v postojích k homosexuálním, bisexuálním a transsexuálním menšinám. Obávají se tedy vyslovit nahlas svůj tolerantní postoj k těmto lidem, protože by mohli být druhými odsouzeni, což je nejvíce pozorovatelné u chlapců. Homofobie ve škole tedy může plynout z obavy žáků být tolerantní, protože být homofobem je pro tyto lidi výhodnější z důvodu strachu z následků.

Počet žáků, kteří dle mého názoru nedokázali definovat svůj všeobecný postoj k sexuálním menšinám (16 %), se také výrazně lišil od počtu žáků s neznalostí pohledu svého okolí (34 %) $X^2 (N=84; p < 0,05) = 6,10$. Z odpovědí žáků docházíme ke zjištění, že celá třetina nedokáže odhadnout, jak by reagovalo okolí na tuto skutečnost, což je v rozporu s necelou jednou pětinou, která nedefinovala jasně svojí reakci na vzniklou skutečnost. $X^2 (N=84; p < 0,05) = 6,10$. Lze usuzovat, že nerozhodnutí se rozhodují spíše situačně na základě reakce většiny ve svém okolí. Pokud ve třídě převládá homofobní postoje, dá se očekávat,

že tato část třídy se spíše k těmto postojům přihlásí a bude je podporovat, než aby vzdorovala většině.

Shrnutím odpovědí této otázky docházím k závěru, že jedinci, kteří jsou tolerantní, tuto problematiku mezi sebou nekonzultují, a tak vlastně neví, jak na tom jsou ostatní, zda jsou tolerantní vůči neheterosexuálním lidem či nikoliv. Člověk, který je netolerantní, to spíše dává najevo, čímž ovlivňuje negativním způsobem své okolí a to posléze může získávat homofobní postoje.

Otázka č. 6. Setkali jste se ve škole s šikanou nebo narážkami/posměšky právě na osoby takto orientované? Napište prosím co nejpodrobněji, jak se tato událost odehrála (popište případně i situaci, kdy si to ve škole spolužáci o někom jen mysleli) – Jaké byly jejich reakce? Došlo k fyzickému napadení? Zastal se někdo dotyčného? Jak to ve třídě s dotyčným nakonec dopadlo?

V otázce č. 6 už žáci přistupují přímo k problematice homofobního obtěžování a šikany ve škole. Je důležité zjistit, co vlastně žáci považují za homofobní šikanu, jaké konkrétní události v jejich okolí nebo jim samým se staly a detailněji je popsali. Další věc, která je důležitou součástí této otázky, se týká jejich vlastní reakce i reakce okolí k tomuto konkrétnímu případu. Součástí této otázky je konečně i přímý důsledek této specifické šikany a její dopad na konkrétního jedince. Nejdůležitější zjištění u této otázky očekávám v tom, že žáci považují za šikanu pouze projev fyzického násilí a verbální útoky staví na druhou kolej. Dále je zřejmé, že jedinci reagují podle toho, co si myslí „většina“ a v pomoci tomu druhému se rozhodují na základě toho, zda jim to osobně uškodí či nikoliv.

Tabulka č. 7. Setkali jste se ve škole se šikanou nebo narážkami/posměšky právě na osoby takto orientované?

	Chlapci		Dívky		Výpočet Chí kvadrátu	Statisticky významný rozdíl
	N	%	N	%		
Ano, setkal/a	12	39	18	34	0,12	/
Ne, nesetkal/a	16	52	31	58	0,17	/
Nejsem si jistý/á	2	6	2	4	0,29	/
Nevyplněno	1	3	2	4	0,02	/

V první tabulce u otázky č. 6 uvádím výsledky první části odpovědí respondentů. Z údajů uvedených výše můžeme vyčíst, že podobný podíl chlapců (39 %) i dívek (34 %) se s homofobní šikanou setkala a naopak přibližně stejná část chlapců (52 %) i dívek (58 %) uvádí, že se s homofobní šikanou nesetkala. Data, která byla zaznamenána, však nelze statisticky interpretovat, protože většina těch, kteří se s homofobní šikanou setkali, pochází ze stejné třídy, kde je jedna osoba nařčena z homosexuality³⁶. Zbytek respondentů uvádí příběhy ze základní školy, kde přišli do styku s takto specifickou šikanou. První příběh je specifický pro jednu třídu dotazovaných, kde bylo uvedeno hned několik takových případů, ale pár jedinců z této třídy také tvrdilo, že se s takovouto šikanou nikdy nesetkali. V odpovědi respondentů lze také vidět, že události, jež popisují, považují za šikanu, i když dotyčný není fyzicky napadán. Mnoho respondentů popsalo události, jež byly velice podobné, ale za homofobní šikanu je nepovažují. Uvádějí, že je to „legrace“ a ten, který je napadán, to bere s nadsázkou. Osoba, na kterou narážejí, však uvedla příběh, kde jasně dává najevo, že je mu to nepříjemné a neví, co s tím má dělat a jak danou situaci řešit³⁷.

V další tabulce proto uvedu i ty odpovědi chlapců a dívek, které jasně vykazují specifické znaky šikany, ale žáci je za šikanu nepovažují³⁸, takže výsledek těch, co se

³⁶ Příběh respondentů: „Jde o jednoho spolužáka, všichni na něj mají narážky, že je homosexuál, protože o sebe moc pečuje a někdy se i jako gay vyjadřuje, ale tvrdí o sobě, že je heterosexuál. Chodil totiž i s holkama. Občas se mu smějí a dělají si z něho srandu, ale myslí to dobře. Je z toho i dost smutný, ale udělá si z toho občas i srandu, nic moc jiného mu totiž nezbývá. Nikdy fyzicky šikanovaný nebyl, pořád je náš kamarád, ale srandu si z něj dělá každý.“

³⁷ Příběh jedince, který je napadán: „Ano, setkávám se s tím dnes a denně. Dělají si ze mě srandu a mají hloupé řeči, že jsem bužna, teplouš, ... a podobně. Sám nevím, jak na tom jsem a je mi to opravdu nepříjemné. Nevím co udělat, aby s těmi řečmi přestali.“

s šikanou setkali a dalších, kteří sice uvedli, že se s touto šikanou nesetkali, ale popsali příběh, který šikanou je (viz. poznámka pod čarou), se ještě změnil.

Tabulka č. 8. Typické rysy homofobní šikany, jež žáci za šikanu nepovažují.

	Chlapci		Dívky		Výpočet Chí kvadrátu	Statisticky významný rozdíl
	N	%	N	%		
Nesetkal/a jsem se s tím (ale uvedli příběh).	10	32	4	8	7,17	$p > 0,01$
Ano, setkal/a	12	39	18	34	0,12	/
Nesetkal/a.	7	23	29	54	4,71	$p > 0,05$
Nejsem si jistý/á	2	6	2	4	0,29	/

Počet chlapců (32 %) a dívek (8 %), kteří uvedli, že se s šikanou nesetkali, ale uvedli příběh, kde je jedinec napadán slovně, nikoliv fyzicky, se výrazně liší. X^2 ($N=84$, $p < 0,01$) = 7,17. Fakticky tedy podíl chlapců (71 %) a dívek (42 %), kteří se setkali s homofobní šikanou, ať už jí za šikanu považují či nepovažují, je daleko vyšší, než bylo uvedeno v tabulce č. 7. Velké procento homofobní šikany, které je zaznamenáno v dotazníku u chlapců, značí, že naráží na témata ohledně sexuality více než ženy a jsou jak ve svém verbálním projevu, tak celkovém postoji k homosexualitě, bisexualitě a transsexualitě více homofobní, aniž by si to připustili. Vidíme tedy, že skutečně pouze 23 % chlapců a 54 % dívek se s homofobní šikanou nesetkalo X^2 ($N= 84$, $p < 0,05$) = 4,71. Z dotazníku dále vyplynulo, že pouze jeden respondent popisoval to, jak bylo druhému ubližováno fyzicky, což může vypovídat o tom, že stoupají tendence k verbálním útokům, potažmo k psychickému týrání oběti oproti klesajícím fyzickým útokům, ale nemůžeme s určitostí vědět jak to v této problematice doopravdy je.

³⁸ Odpověď žáků s rysy šikany, kteří to ale jako šikanu neoznačují: „Děláme si z jednoho kluka ve třídě srandu, že je teplej, protože je to metrouš, ale on to bere jako legraci.“; „S šikanou jsem se přímo nesetkala, akorát z jedný spolužačky si dělali všichni randu, že je to lesba, protože jí nesnášeli. Chovala se občas jak kluk. Byla to blbá legrace, ale nikdy jí nic neudělali.“

Tabulka č. 9. Jak to ve třídě s dotyčným nakonec dopadlo?

	Chlapci		Dívky		Výpočet Chí kvadrátu	Statisticky významný rozdíl
	N	%	N	%		
Skončilo to až s přechodem na SŠ	1	5	4	18	1,80	/
Bál/a jsem se mu pomoci	2	9	3	14	0,20	/
Pomohl/a jsem mu	4	18	2	9	0,67	/
Nevím	2	9	1	5	0,33	/
Neuvedeno	3	14	3	14	0,00	/
Nic se nezměnilo	10	45	9	40	0,05	/

V tabulce č. 9 uvádím jen ty odpovědi žáků, kteří uvedli, že se s šikanou setkali, nebo uvedli příběh, který šikanou je, i když ho žáci za šikanu nepovažují (viz. tabulka č. 8). Z odpovědi většiny dotazovaných chlapců (45 %) a dívek (40 %) docházím k tomu, že šikana se nijak zvlášť neřešila a pokračovala (možná stále pokračuje) plynule dál a nelze zjistit, jak to nakonec s napadenou osobou dopadlo. Z odpovědi „nevím“ a z dotazníků, u kterých žáci v této odpovědi nic neuvedli, se bohužel také nic podstatného nedozvídám.

Podstatné jsou však první tři odpovědi zaznamenané v tabulce, které naznačují, jak s dotyčnou osobou bylo zacházeno a jak to s ní nakonec dopadlo. 5 % chlapců, což byla jen jedna odpověď, a 18 % dívek, které se s šikanou setkaly, uvedlo, že problém byl „vyřešen“ až tím, že dotyčný opustil dosavadní třídní kolektiv žáků, kde byl napadán. Dalším důležitým faktem, jenž žáci uváděli, je ten, že 9 % chlapců a 14 % dívek se dotyčného odmítla zastat ze strachu, že budou označeni za stejně orientovaného, jako dotyčná osoba. Jako kladnou odpověď respondenti uváděli to, že se dotyčnému snažili pomoc uchránit je před agresory (chlapci 18 %, dívky 9 %), tím, že agresora odsoudili před třídou a ten už dále nevyvíjel nevhodné chování vůči napadené osobě. Bohužel se v dotazníku objevil i jeden případ žáka ze základní školy, který pomohl napadenému chlapci a byl ostatními odsouzen a stal se sám šikanovaným. Respondent dále uvedl, že byl donucen spolu s tím, kterého se zastal, přestoupit na jinou školu.

Výsledky v otázce č. 6 jsem byl tedy utvrzen v tom, že homofobní šikana mezi žáky na SŠ i ZŠ je celkem rozšířenou doktrínou, kterou ale spousta žáků vidět odmítá, nebo ji za šikanu ani nepovažuje. Spíše, než k fyzickému napadení, dochází k verbálním útokům a posměšným poznámkám typu „teplouš, buzna“ apod. Dalším důležitým zjištěním je to, že

homofobní slovník (který naráží spíše na kluky s neheterosexuální orientací nebo na „metrosexuály“) mají spíše chlapci než dívky a konečně většina žáků se napadeného nezastala, a když už došlo k pomoci, tak sporadicky u pár jednotlivců a někteří se o to ani nepokusili z důvodu, že by se také stali oběťmi.

Otázka č. 7. Zajímá Vás problematika homosexuálně orientovaných lidí?

U této otázky jsem se pokusil zjistit, jak je toto téma blízké chlapcům i dívkám, protože v tomto věku sexualitu a navazování sexuálních vztahů s osobami řeší víc než kdykoli před tím. Myslím si, že tato problematika je podstatně bližší dívkám než chlapcům, protože je jimi i více přijímána.

Tabulka č. 10. Zajímá Vás problematika homosexuálně orientovaných lidí?

	Chlapci		Dívky		Výpočet Chí kvadrátu	Statisticky významný rozdíl
	N	%	N	%		
Ano	2	6	18	34	6,22	$p < 0,05$
Spíš ano	8	26	7	13	1,74	/
Ne	10	32	7	13	3,51	na hr. významnosti
Spíš ne	11	36	19	36	0,00	/
Nevyplněno	0	0	2	4	1,17	/

Jednoznačně kladnou odpověď u této otázky uvedlo více dívek (34 %) než chlapců (6 %) $\chi^2 (N=84, p < 0,05) = 6,22$. Je tedy vidět, že se potvrdila moje hypotéza o tom, že tato problematika zajímá více dívek než chlapců. Dále však uvádím i odpovědi, které shrnuji do kolonky „spíše ano“. Do této odpovědi zahrnuji odpovědi typu: „Zajímám se o to, ale že bych vyloženě vyhledával nové informace, se říct nedá“; „Zajímám, tak jako o spoustu jiných věcí, ale ne nějak do hloubky“; „Zajímám se o to povrchově“ apod. Avšak v souhrnu ti, kteří se o tuto problematiku zajímají, a ti, kteří se o ni zajímají pouze částečně, tvoří čísla o něco výraznější, například u chlapců (32 %) a u dívek (47 %).

Jednoznačně zápornou a strohou odpověď „ne“ uvedlo 32 % chlapců a 13 % dívek, což opět koreluje s mými domněnkami, že chlapci se o tuto problematiku zajímají podstatně méně než dívky. Stejný podíl chlapců i dívek (36 %) se o tuto problematiku spíše nezajímá, uvádím zde odpovědi, které nebylo možné přiřadit do jednoznačného „ne“ nebo „spíše ano“:

„Moc ne, myslím, že jsme v Čechách tolerantní“; „Nijak zvlášť se o toto téma nezajímám“; „Nenapadlo mě o tom přemýšlet“ apod. Dohromady se podíl těch chlapců, kteří se o tuto problematiku nezajímají, zvýšil na 68 % a u dívek na 49 %. To přibližně souhlasí s předchozími odpověďmi a s větším zájmem ze strany dívek.

Otázka č. 8. Četli jste například nějakou knihu, časopis nebo jste viděli film? Uveďte, co konkrétně.

Důležité bylo zjistit, jak žáci čerpají informace o tomto tématu. Zda jsou to zdroje typu časopisu „Bravo“, nebo opravdu na odborné úrovni. Myslím si, že žáci narážejí na tuto problematiku spíše ve filmech než v ostatních zdrojích a je to dáno také tím, že v dnešní době se televize (potažmo internet) stává nejvíce využívaným médiem k získávání informací. V současnosti se na televizních obrazovkách objevuje stále více seriálů a filmů, kde se objevuje homosexuální tematika, což dle mého názoru pozitivně ovlivňuje veřejné mínění co se celé LGBT komunity týká.

Tabulka č. 11. Četli jste například nějakou knihu, časopis nebo jste viděli film?

	Chlapci		Dívky		Výpočet Chí kvadrátu	Statisticky významný rozdíl
	N	%	N	%		
Ano, viděl/a jsem film	6	20	25	47	4,10	$p > 0,05$
Ano, četl jsem knihu	2	6	1	2	1,14	/
Ano, četl jsem časopis	3	9	2	4	1,15	/
Ne, nic jsem neviděl/a a nečetl/a	20	65	25	47	1,10	/

Tabulka č. 11. ukazuje to, že více dívek (47 %) než chlapců (20 %) registruje homosexuálně laděné filmy (i seriály) v televizi a na internetu. X^2 ($N=84$; $p < 0,05$) = 4,10. Jako zajímavost uvedu, co konkrétně sledují chlapci: „film *Milk*; film uvedený na filmovém festivalu *Jeden svět*, *Když si Chuck bral Larryho*; *Single man*; *Atlas mraků*“, a dívky: „seriál *Will a Grace*; seriál *Dva a půl chlapa*; seriál *Jak jsem poznal vaši matku*; *Atlas mraků*; *Zkrocená hora*; dokumentární filmy o zvířatech, které jsou homosexuální; Účastníci zájezdu; seriál *Glee*; dokument o transsexuálech; dokument o lesbických a gay pářů, kteří vychovávají děti; *The Dreamers*; *I killed my mother*; *New moon* (o dvou básnících); film uvedený na

filmovém festivalu Jeden svět o transsexuální dívce“. Je vidět, že u dívek jednoznačně převažují filmy a to i dokumentární, což je obdobně kvalitní zdroj, jako odborná četba kazuistiky.

Pouhých 6 % chlapců a 2 % dívek četlo nějakou knihu: „*Obraz Doryana Graye, Pamela Cruz – Barcelona, Vzkaž v lahvi*“, s homosexuální tematikou a 9 % chlapců a 4 % dívek četlo na toto téma časopis: „*článek v časopisu Bridge, článek od transparency international, články v křesťanských časopisech*“.

Počet žáků, kteří uvedli, že nečetli knihu, časopis, ani neviděli film s homosexuální tematikou, byl celkově 45, což je více než polovina, konkrétně 65 % chlapců a 47 % dívek. Můžeme tedy říci, že homosexuální filmové příběhy sledují více dívky než chlapci. Dále uvádím i ten fakt, že žáci všeobecně víc informací čerpají prostřednictvím televize a internetu (sledování seriálu online, prostřednictvím webových stránek). Má to více důvodů, je to snadný přístup a všudypřítomnost těchto médií v dnešním světě.

Otázka č. 9. Je něco, co Vás zaujalo/obohatilo? – napište co:

U této otázky je důležité, jestli vůbec je něco, co dotyčného mohlo zaujmout nebo dokonce obohatit. Dokumenty, jež byly zmíněny u předchozí otázky, jistě mohou žáky leccemu přiučit, ale na druhé straně „romantické“ scény u jiných filmů, můžou diváka i pobouřit. Homosexualita se v dnešní době stále více propaguje a to jak v umění, kultuře, literatuře i filmech, proto mě zajímalo, zda budou odpovědi většinou kladné či nikoliv. Myslím si, že chlapce zaujala nebo obohatila tato tematika méně než dívky a možná je některý film či článek ovlivnil i negativně.

Tabulka č. 12. Je něco, co Vás zaujalo/obohatilo?

	Chlapci		Dívky		Výpočet Chí kvadrátu	Statisticky významný rozdíl
	N	%	N	%		
Ano, zaujalo/obohatilo	6	55	18	64	0,12	/
Nezaujalo ani neobohatilo	5	45	10	36	0,19	/

V tabulce výše, jsem uvedl jen ty odpovědi respondentů, kteří viděli nějaký film, četli nějakou knihu nebo časopis, protože ostatní nemohlo nic zaujmout nebo obohatit, když nic neviděli ani nečetli. U chlapců bude odpovědí 11, protože jen jedenáct dotazovaných odpovědělo, že něco četlo nebo vidělo a u dívek to bude 28 odpovědí z téhož důvodu, ale i z celkových 39 respondentů je zajímavé vidět co konkrétně chlapce i dívky zajímalo. Konkrétně tedy 55 % dotazovaných chlapců něco zaujalo a obohatilo, což je pro mě překvapivý výsledek. U dívek to bylo o něco více, tedy 64 % dotazovaných dívek něco zaujalo či obohatilo, takže ve výsledku bylo jak na straně chlapců, tak dívek více těch, které něco zaujalo nebo obohatilo.

V druhé řadě jsou zajímavé konkrétní odpovědi žáků, co přesně je zaujalo nebo co je obohatilo. Vesměs jsou tyto odpovědi respondentů kladné, což je pro mě také překvapivý výsledek. V odpovědi na tuto otázku bylo vidět, že každého z nich obohatilo nebo zaujalo něco jiného, proto je důležité uvést alespoň některé z konkrétních odpovědí. U chlapců byly odpovědi následující: *„Zjistil jsem, že homosexualita se může projevit až v pozdějším věku; Nenávist k homosexuálům v některých zemích je velká; Zjistil jsem, že někteří lidé je nedokážou přijmout na základě morálních předsudků; Přišel jsem na to, že je důležité těmto lidem naslouchat; Přišel jsem na to, že je důležité nesoudit lidi podle vzhledu a orientace; Myslím, že je odvážný každý, kdo přizná neheterosexuální orientaci.“* Velmi mě překvapilo, jak může nějaký film nebo článek ovlivnit pozitivně názory mnohých chlapců, ale i dívek: *„Dodalo mi to více soucitu a porozumění; Obohatilo mě to v tom, že ve středověku se za to zabíjelo a v antice to bylo normální, což jsem nevěděla; Přišlo mi to jako u heterosexuálů; Díky tomu mám kladný postoj k homosexuálům a vím, že jsou odlišný jen orientací, Díky tomu se teď chci těchto lidí zastávat; Začala jsem o tom více přemýšlet a zjistila jsem, že se s tím setkáváme dnes a denně; Byla jsem udivená, že dokázali zabít člověka s homosexuální orientací; V tom filmu byl jeden gay, kterého nenáviděl jeden muž, posléze bylo zjištěno, že byl také gay; Udivilo mě, že si ještě někdo v této době myslí, že je to nemoc a odsuzuje to; Utvrdila jsem se v tom, že mnoho lidí homosexuály nenávidí; Všimla jsem si, že i ostatní berou homosexuály normálně, nedělají rozdíly mezi homosexuálem a heterosexuálem, což je dobře; Líbí se mně na homosexuálech to, že jsou, jací jsou, milují se a je jim jedno názor druhých, zda to přijímají nebo ne; Byla jsem mile překvapená, že je lidé docela tolerují; Zaujalo mě, že transsexuál se musí cítit bezvýhodně, když žije v jiném těle.“* Na těchto více méně kladných reakcích u dívek i chlapců můžeme dojít k závěru, že je důležité žáky seznamovat s touto problematikou prostřednictvím filmů, ale i článků a knih. Vidíme, jak

někteří změnili svůj názor na homosexualitu a dokonce si někteří uvědomili, že v odsuzování těchto lidí hrají velkou roli předsudky a homofobní postoje některých lidí. Naopak se někteří utvrdili v tom, že je jejich okolí i oni sami, jsou tolerantní vůči těmto lidem.

Otázka č. 10. Kdybyste se dozvěděli o někom z učitelského sboru, že je homosexuálně orientován, představovalo by to pro Vás nějakou nepříjemnost? Pokud ano, napište jakou?

Poslední otázka je zaměřená na postoje žáků, vůči učitelům, kteří jsou s žáky v každodenní interakci, proto je důležité znát jejich postoje v případě, kdyby zjistili, že některý učitel z pedagogického sboru je homosexuál. Myslím si, že pro většinu dívek by to nepředstavovalo žádný problém, ale u chlapců by to problém byl. Dle mého názoru by to u chlapců podkoplo autoritu u tohoto učitele a do jisté míry ho toto přiznání „zesměšnilo“, na rozdíl od dívek. Dále si myslím, že pokud by žáci zjistili u učitele (mužského pohlaví) jinou než majoritní sexuální orientaci, dělalo by jim největší problém, že tento učitel bude „nadržovat“ více klukům než dívkám a opačně (učitelka, ženského pohlaví by „nadržovala“ dívkám), ale už si neuvědomují, že učitelé musí měřit každému „stejným metrem“, bez ohledu na jejich sexuální orientaci.

Tabulka č. 13. Kdyby se dozvěděli o někom z učitelského sboru, že je homosexuálně orientován, představovalo by to pro ně nějakou nepříjemnost?

	Chlapci		Dívky		Výpočet Chí kvadrátu	Statisticky významný rozdíl
	N	%	N	%		
Ano, představovalo	14	45	14	26	2,06	/
Ne, nepředstavovalo	17	55	38	72	0,85	/
Nevyplněno	0	0	1	2	0,58	/

Z tabulky jasně vidíme, že moje prvotní hypotéza, která se zakládá na tom, že pro dívky by to nepředstavovalo problém, byla více méně potvrzena, protože 72 % dívek uvedlo, že by to problém nepředstavovalo a pro 14 % dívek představovalo, což je diametrální rozdíl. U chlapců už tento rozdíl není tak markantní jakožto u dívek. Pro 45 % chlapců, by to představovalo problém a pro 55 % nikoliv. Lze říci, že více než polovina chlapců i dívek by byli k takovému to zjištění tolerantní a většině by to nepředstavovalo problém, avšak u chlapců by to více než u dívek vzbuzovalo i negativní postoje k těmto učitelům. V další

tabulce uvedu konkrétní názory žáků, které se týkají těch, pro něž by to představovalo problém.

Tabulka č. 14. Představovalo by to pro Vás určitou nepříjemnost, kdyby byl některý z učitelského sboru homosexuálně orientován. Jakou konkrétně?

	Chlapci		Dívky		Výpočet Chí kvadrátu	Statisticky významný rozdíl
	N	%	N	%		
Nadržoval/a by žákům stejného pohlaví	7	50	5	36	0,33	/
Necítil/a bych se v jeho přítomnosti bezpečně	4	29	4	29	0,00	/
O jednom učiteli se to ví, smějí se mu za to	1	7	3	21	1,00	/
Měl bych na toho učitele jiný pohled	2	14	2	14	0,00	/

Na tabulce č. 14 můžeme vidět, jaké reakce by to vzbudilo u žáků prvních ročníků SŠ. Podobné názory respondentů, jež odpověděli, že by to pro ně představovalo problém je zřejmé. Největší podíl chlapců (50 %) a zároveň největší podíl dívek (36 %) odpovědělo, že by to problém byl, protože dotyčný učitel nebo učitelka by „nadržoval/a“ žákům stejného pohlaví, což je pozoruhodné, protože si neuvědomují, že ani heterosexuální učitel „nenadržuje dívkám“ a heterosexuální učitelka „nenadržuje chlapcům“. Tyto sexuální preference až příliš spojují s očekávaným chováním daného učitele k žákům.

Žáci by se necítili v přítomnosti homosexuálně orientovaného učitele nebo učitelky bezpečně, to byla odpověď u 29 % chlapců a shodně 29 % dívek. Jedna dívka uvádí, že by to u ní vzbuzovalo obavy například v rámci tělesné výchovy, kde by jí potencionálně mohla učitelka obtěžovat. Tyto homofobní postoje vůči učitelům byly ale ojedinělé.

Nejhorším zjištěním pro mě ovšem bylo, že 7 % chlapců a 21 % dívek uvádí, že to o jednom kantorovi několik jedinců ví a ti se mu posmívají a pomlouvají ho za jeho zády, což je příklad homofobního chování žáků vůči učitelům. Dále 14 % chlapců a 14 % dívek se shodují na tom, že by měli na tohoto učitele či učitelku jiný názor. Už jen to, že by si dávali pozor, co například řeknou před tímto učitelem, nebo by se ho „báli“, ve mně vzbuzuje dojem, že tyto reakce jsou spíše negativní.

Závěrem u této otázky bych rád poznamenal, že sexuální orientace u pedagoga by vzbuzovala obavy spíše u chlapců (45 %, především vůči pedagogům mužského pohlaví) než u dívek (26 %, především vůči pedagožkám ženského pohlaví). Žáci si mnohdy neuvědomují, že každý učitel je sexuálně přitahován (ať už ženou nebo mužem), takže by musel každé skupině žáků nadržovat. Dle mého názoru jsou tyto obavy obrazem předsudků každého z nás. Sexuální orientace u učitelů, by neměla být brána na tak velkou váhu, protože je to především soukromá záležitost každého z nich.

6. Diskuze hypotéz praktické části práce

V úvodu praktické části bakalářské práce jsem si určil určité hypotézy, k nimž se zde dostávám a ověřuji, zda byly potvrzeny či nikoliv.

1) Dívky budou vůči jedincům s neheterosexuální orientací projevovat tolerantnější postoje než chlapci.

Tuto hypotézu jsem nepřímo zkoumal u druhé otázky a částečně u čtvrté a páté, kde jsem zjišťoval reakci žáků na zjištění homosexuality u jejich okolí a u nich samých. Moje domněnka se v tomto případě **potvrdila**, ale většina rozdílů není statisticky významných. Z otázky č. 2 se dozvídám, že poněkud více dívek (75 %) než chlapců (68 %) zná ve svém okolí člověka s neheterosexuální orientací. U 4. otázky jsem se dozvěděl, že celkově tolerantnější odpovědi měly dívky (92 %) vůči chlapcům (87 %). Pátá otázka, která byla rozdělena na jejich reakci a reakci většiny jejich přátel, mě z hlediska této hypotézy přijde důležitá spíše z hlediska jejich reakcí. Dívky by reagovaly příznivěji (81 %) než chlapci (55 %), celkově negativní reakce by mělo více chlapců (16 %) než dívek (11 %), ale v souhrnu jsou tyto výsledky příznivé, protože jsem očekával, že reakce chlapců budou více negativní.

2) Žáci budou ve svém okolí očekávat spíše netolerantní prostředí vůči homosexuální orientaci.

Tato domněnka se mi zcela **potvrdila**, protože jak chlapci, tak dívky ve svém okolí předpokládají netolerantní postoje vůči homosexuálně orientovaným osobám. Celkově tedy z otázky č. 5 a z porovnání reakcí žáků a očekávaných reakcí většiny jejich přátel docházím k tomu, že jejich postoje vůči homosexuálním lidem jsou většinou kladné (71 %), ale příznivou reakci ve svém okolí shledávají pouze u 29 % svých přátel a u 37 % dokonce očekávají, že budou reakce vesměs negativní.

3) Většina žáků se v dosavadním životě s tímto typem šikany setkala.

Tato hypotéza se **potvrdila** pouze u chlapců. Chlapci a dívky uvádějí, že se s homofobní šikanou, ať už přímo nebo jí byla svědkem, setkala. V otázce č. 6 jsem z prozkoumání dotazníků dospěl k tomu, že 71 % chlapců uvádí, že se s šikanou v různých formách setkala, u dívek to bylo pouze 42 %, což není většina.

4) Homofobní šikana a obtěžování bude častější mezi muži

Moje domněnka u hypotézy č. 4 se mi **potvrdila** také, protože z předchozí hypotézy vyplývá, že více chlapců (71 %) než dívek (42 %) uvádí, že se s tímto typem šikany setkala a v příbězích u otázky č. 6 uvádí, že mají více homofobní slovník než dívky, kterým se chlapci verbálně napadají mezi sebou, aniž by si to uvědomovali a přikládali tomu nějaký význam.

5) Verbální útoky budou častější oproti těm fyzickým

Tato domněnka se **potvrdila**. V příbězích u otázky č. 6 většina žáků uvádí, že když už docházelo k nějakým útokům, tak to byly většinou pomluvy a homofobní nadávky (buzno, teplouši, ...). Pouze jeden žák uvádí příběh ze základní školy, kde došlo k fyzickému napadení.

6) LGBT tematika zajímá spíše dívky než chlapce

Z otázek č. 7 a 8, docházím k tomu, že LGBT zaměřená tematika zajímá spíše více dívek (47 %) než chlapců (32 %) a pouze 35 % chlapců vidělo nějaký film nebo něco o této problematice četlo, na rozdíl od 53 % dívek. Vyplývá z toho, že tato hypotéza se **nepotvrdila**, poukazuje to spíše na trend, protože to není statisticky významné.

7) Pro většinu chlapců by byla homosexualita problém, kdyby byla zjištěna u pedagoga

Tato hypotéza se **nepotvrdila**, protože u otázky č. 10. jen 45 % chlapců uvedlo (což není ani polovina), že kdyby se o homosexualitě u kantora dozvěděli, dělalo by jim to nějakým způsobem potíže, nebo by jim to vadilo jiným způsobem. U dívek by to činilo problém pouze 26 % respondentům.

Závěr:

Práce na téma „*Homofobní obtěžování a šikana na škole*“ měla za cíl představit homofobii jako psychologický problém a zvláštní druh šikany mezi žáky ve škole.

Teoretická část práce se zabývá odborným vymezením základních pojmů, které jsou nedílnou součástí celé problematiky. Čtenáře seznamuje s pojmy jako je homofobie, homosexualita, heterosexuality, bisexualita a gender. Dále vysvětluje celkovou problematiku týkající se LGBT, kterou zkoumá jak z hlediska vzniku a vývoje, tak z hlediska psychologického a dále volně navazuje na specifickou homofobní šikanu jako sociálně patologický jev v třídním kolektivu, který je založený zejména na předsudcích a genderových stereotypech, proto čtenáře seznamuje i s obecnou definicí předsudku a s genderem, který je podmíněný především kulturním vlivem vnějšího prostředí. V další části se věnuji obecné definici šikany, kriticky zkoumám její příčiny vzniku a důsledky z pohledu oběti, agresora a možností pedagogické intervence a to zejména u šikany homofobní. V další kapitole následně zkoumám specifika homofobní šikany, kde se zabývám vlivem již zmíněných genderových stereotypů, jak může působit na ostatní žáky nedostatečná maskulinita u chlapců a naopak feminita u dívek a následně jak dospívající žák vnímá svojí vlastní sexuální identitu, kde zaznamenávám i proces coming outu, kterým si žák naplno uvědomuje svojí vlastní sexuální orientaci.

Jako další cíl práce, jsem si vymezil čtenáře seznámit se specifickými projevy homofobní šikany a tím, jak k nim vlastně dochází. V této podkapitole jsem se nechal inspirovat I. Smetáčkovou, která reprodukuje poznatky M. Koláře a rozlišil jsem šikanu přímou a nepřímou, která se dále štěpí na fyzickou a verbální, potažmo na aktivní a pasivní. Tato behaviorální koncepce je nejvhodnější pro pedagogy, protože především oni by se měli seznámit s různými formami šikany vůbec, aby ji dokázali rozpoznat. V poslední části teoretické části práce jsem se nechal inspirovat P. Janošovou. Zde se zabývám celkovým fungováním třídy z hlediska vztahů mezi žáky, problémem viktimizace a v neposlední řadě proměnami dnešní třídy z hlediska vlivu mass médií, které mají největší podíl na vytváření genderových stereotypů.

V praktické části uvádím výsledky výzkumu v oblasti homofobní šikany přímo v třídním kolektivu. Zkoumám názory a postoje současné mládeže na homosexualitu a

celkovou LGBT problematiku a dále uvádím, jak je homofobní šikana rozšířená ve školní třídě a v jakých formách. Seznamuji čtenáře s výsledky mého dotazníku, který jsem nechal vyplnit 1. ročníky pražského gymnázia. Celkově jsem měl k dispozici 84 respondentů, z toho 31 chlapců a 53 dívek. Pokusil jsem se zjistit, jaké by byly reakce žáků, kdyby se dozvěděli o neheterosexuální orientaci u někoho blízkého ve svém okolí. Nechal jsem je popsat nejdříve ty reakce, které by mělo jejich okolí a posléze oni sami. V dotazníku jsem nechal dostatečně volné místo, aby se mohli žáci volně rozepsat o svých pocitech a možná i zkušenostech s minoritní sexuální orientací, protože se domnívám, že je to lepší, než kdyby nesvobodně zaškrtovali nějaké z mých předem vydedukovaných možností. Jak se později ukázalo z vyplněných dotazníků, opravdu platí, že co člověk, to názor, proto bylo opravdu velmi těžké zachytit všechny odpovědi žáků a bohužel to u některých otázek šlo jen velmi obtížně. Ač měli na vyplnění mého dotazníku všichni dostatek času, ukázalo se, že některým je toto téma nepříjemné rozebírat a proto odpovídali velmi sporadicky, ale toto platí opravdu jen pro několik málo jedinců.

Ze zpracovaných dat, jsem vyvodil několik důležitých závěrů. Byl jsem překvapen, že s homofobní šikanou se ve škole setkala 71 % chlapců a 42% dívek, která si ale všímá homofobního ostrakizování. Na takto velké procento jsem přišel až po přečtení všech dotazníků a jejich výsledné interpretaci, protože i když k šikaně často dochází, chlapci opakované verbální nadávky mezi sebou neberou jako šikanu, ale spíše jako „srandu“. K mému překvapení jsem však zjistil, že pro adresáty těchto invektiv to žádná „srandá“ není, ale že v tomto případě dochází k verbální šikaně jednoho ze spolužáků v jedné třídě formou nadávek typu „buzno, teplouši“, apod. sám se totiž označil za oběť. Po prostudování všech dotazníků jsem došel i k závěru, že chlapci více než dívky naráží na sexualitu a mají daleko homofobnější slovník³⁹.

Dále jsem se přesvědčil v tom, že žáci vidí ve svém okolí na rozdíl od sebe daleko víc homofobních předsudků, ačkoliv sami vlastně nevědí, jak je jejich okolní prostředí tolerantní. Jde o to, že se žáci projevují navenek mnohem homofobněji, (je to jejich stylizace u i falešné domněnky, že jde o randu) ale navenek jejich chování ostatní především chápou jako doklad

---

³⁹ (Renold, 2003 podle Janošová, Fífková 2009) autorky docházejí v tomto reprodukováném textu ke stejnému závěru, když tvrdí, že homosexuální podtext u slovních narážek, patří k současné mladé generaci. Jsou velice frekventované a mají nádech ponižujících komentářů a ve školních třídách se s nimi běžně setkáváme už ve středním školním věku. (viz. 35 s. této práce)

jejich homofobie. Za tolerantní se označilo celkem 71 % žáků, ale toleranci ve svém okolí spatřuje pouze 29 % respondentů.

Verbální útoky u dospívajících žáků jsou častější než ty fyzické. Pouze jeden respondent se setkal na základní škole s fyzickou agresí vůči němu a jeho spolužákovi, kterého se zastal, jinak se všichni v dotazníku zmiňují pouze o verbálních útocích.

Z dotazníků také vyplynula tendence, že se více dívek (47 %) než chlapců (32 %) zajímá o LGBT problematiku a že sledují takto laděné filmy nebo čtou o této problematice v knihách či časopisech avšak rozdíl není statisticky nijak významný.

Na úplný závěr bych chtěl poznamenat, že pro 45 % chlapců by činilo problém mít neheterosexuálně orientovaného učitele nebo učitelku (u dívek to bylo pouze 26 %). Pro zajímavost uvádím, že většina těch, kterým by to vadilo, je toho názoru, že by docházelo k nadřezování osob stejného pohlaví, jako pohlaví učitele, aniž by si žáci uvědomovali, že heterosexuální učitel či učitelka také nenadržuje osobám opačného pohlaví.

Seznam literatury

A) Monografie

1. BENDL, S. 2003. *Prevence a řešení šikany ve škole*, Praha: ISV, 198 s. ISBN 80-86642-08-9
2. BEŇOVÁ a kol. 2007. *Analýza situace lesbické, gay, bisexuální a transgender menšiny v ČR*, Praha: Úřad vlády ČR, 72 s. ISBN 978-80-87041-33-8
3. BRZEK, A., PONDĚLÍČKOVÁ – MAŠLOVÁ, J. 1992. *Třetí pohlaví?*, Praha: Scientia Medica, 128 s, ISBN 80-85526-03-4
4. FAFEJTA, M. 2004. *Úvod do sociologie pohlaví a sexuality*. Věrovany: Jan Piskiewicz, 159 s. ISBN 80-86768-06-6
5. FIELDOVÁ, M. E., 2007. *Jak se bránit šikaně: Praktický rádce pro děti, rodiče i učitele*, Praha: Ikar, 312 s. ISBN 978-80-249-1176-2
6. GEIST, B. 2000. *Psychologický slovník*, Praha: Vodnář, 425 s. ISBN 80-86226-07-7
7. HAYESOVÁ, N. 2013. *Základy sociální psychologie*, Praha: Portál, 168 s. ISBN 978-80-262-0534-0
8. JANOŠOVÁ, P. 2000. *Homosexualita v názorech současné společnosti*. Praha: Karolinum, 218 s. ISBN 80-7184-954-5
9. JANOŠOVÁ, P. 2008. *Dívčí a chlapecká identita, vývoj a úskalí*, Praha: Grada, 288 s. ISBN 978-80-247-2284-9
10. JANOŠOVÁ, P. 2010. *Gender v práci se školními dětmi*, Liberec: Technická univerzita v Liberci, 42 s. ISBN 978-80-7372-701-7
11. KOLÁŘ, M. 2001. *Bolest šikanování*, Praha: Portál, 255 s. ISBN 80-7367-014-3

12. LUMČÍK, I., SUPEKOVÁ, M. 2003. *Sexualita a rodovosť v sociálných a výchovných súvislostiach*, Bratislava: Humanita, 204 s. ISBN 80-89124-01-1
13. OKLAYOVÁ, A. 2000. *Pohlaví, gender a společnost*, Praha: Portál, 176 s. ISBN 80-7178-403-6
14. ŘÍČAN, P. 1995. *Agresivita a šikana mezi dětmi: Jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*, Praha: Portál, 95 s. ISBN 80-7178-049-9
15. ŘÍČAN, P., JANOŠOVÁ, P. 2010. *Jak na šikanu*, Praha: Grada, 160 s. ISBN 978-80-247-2991-6
16. SMETÁČKOVÁ, I. a kol. 2005. *Gender ve škole*. Praha: Otevřená společnost, o.p.s. 67 s. ISBN 80-903331-2-5
17. SMETÁČKOVÁ, I. 2009. *Homofobie v žákovských kolektivech*, Praha: Úřad vlády ČR, 54 s. ISBN 978-80-7440-016-2
18. VÁGNEROVÁ, M. 2012. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*, Praha: Karolinum, 531 s. ISBN 978-80-246-2153-1
19. VÁGNEROVÁ, M. 1999. *Psychopatologie pro pomáhající profese: Variabilita a patologie lidské psychiky*, Praha: Portál, 444 s. ISBN 80-7178-678-0

B) Články

20. FELIX, E. D., GREEN, J. G. 2010: Popular girls and brawny boys. In: JIMERSON, S. H., SWEARER, S. M., ESPSLAGE, D. L. (Eds.): *Handbook of bullying in schools. An international perspective*. New York: Routledge, 173–185.
21. SELEKMAN, J. 2007. *Homosexuality in children and/or their parents*. Pediatric Nursing, 33, č. 5, s. 453-457.

22. JANOŠOVÁ, P., FIFKOVÁ, H. Nestandardní genderová identita u žáků základní školy, Praha: Grantová agentura AV ČR, In *Speciální pedagogika*, 2009. 238-252 s. ISSN 1211-2720
23. JANOŠOVÁ a kol. *Školní šikana v současnosti – její definice a operacionalizace*, Praha: Grantová agentura AV ČR, v tisku
24. JARKOVSKÁ, L. Dívky a chlapci mezi sebou. In Smetáčková, I. *Příručka pro genderově citlivé poradenství*. Praha: Otevřená společnost o.p.s. 2007, s. 25-33.
25. PECHOVÁ, O. 2006. Diskriminace sexuálních minorit v ČR. In NEUMANNOVÁ, R. (Ed.). 2006. *Antidiskriminační vzdělávání a veřejná správa v ČR*. Praha: Multikulturní centrum, s. 29-33.
26. ROSE, A. J., SMITH, R. L. 1997. Sex Differences in Peer Relationship In GERGEN, M. M., DAVIS, S. N. *Toward a new psychology of gender a reader*, 1997. New York: Routledge, s. 379-389.

C) Internetové zdroje

27. *Homofobní muži mají často skryté homosexuální choutky* [online]. Novinky.cz, San Francisko: 16.4.2008, [cit. 2014-02-02]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/zena/vztahy-a-sex/137764-homofobni-muzi-maji-casto-skryte-homosexualni-choutky.html>
28. *What is Homophobia?* [online]. 2012 [cit. 2013-11-13]. International Day Against Homophobia, Fondation Emergence: Quebec. Dostupné z: http://www.homophobiaday.org/utilisateur/documents/homophobia/faq_day.pdf